

Tereziňská iniciativa

51

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

květen 2010

Letošní sněm byl obohacen o vystoupení dětí ze židovské mateřské školy. Byl to výborný nápad, děti nás nesmírně potěšily svým krásným, jímavým programem, který si pro nás se svými učiteli připravili.

Foto: Michal Stránský

Terezínské iniciativě je už dvacet ...

Ve čtvrtek 15. dubna jsme se po roce opět sešli na sněmu Terezínské iniciativy, na nějž se už obvykle velice těšíme. Kromě jednání o chodu a problematice naší organizace nám umožňuje setkání s mnoha přáteli a známými, i s těmi, kdo žijí daleko od nás.

Sněm zahájila předsedkyně Terezínské iniciativy PhDr. Dagmar Lieblová, která připomněla, že dnešní sněm je vlastně jubilejní, scházíme se na něm po dvacáté. I jeho program je trochu odlišný a vedení TI pozvalo mezi nás děti ze židovské mateřské školy.

Byl to výborný nápad, děti nás nasmírně potěšily svým krásným, jímavým programem, který si pro nás se svými učiteli připravili. Velice jim za to děkujeme.

Poté nám předsedkyně TI sdělila program sněmu, který zahájila zprávou o činnosti Terezínské iniciativy za uplynulý rok.

Ing. Pavel Werner informoval o stavu naší hospodářské situace a předsedkyně revizní komise Darja Lea Stillerová přednesla zprávu o její činnosti a kontrole hospodářství TI.

Všechny přednesené zprávy jsou otištěny v tomto čísle našeho časopisu.

Hned potom jsme vyslechli ukázkou ze soutěžních prací žáků, kteří jezdí do Terezína. Míša Vidláková vybrala velmi zdařilou povídku šestnáctileté Anny Veselské z 1. soukromého jazykového gymnázia v Hradci Králové - *Poklady půdy*, kterou přečetla naše členka Eva Lorencová.

Bylo potěšitelné setkat se s tak konkrétním ohlasem našeho dlouholetého působení na školách.

Eva Lorencová

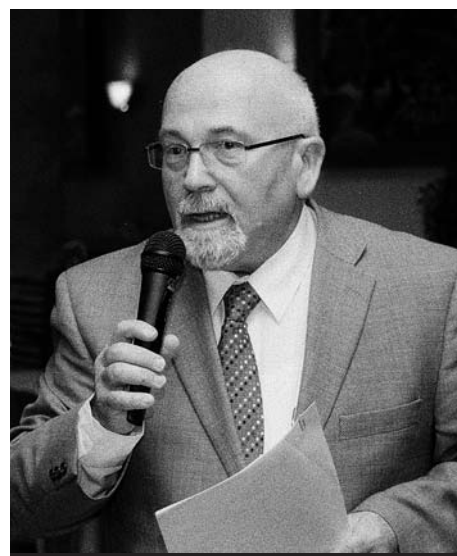
Leo Pavlát

Po skončení připraveného programu se dostali ke slovu jak naši hosté, tak i naši členové, z nichž mnozí přinesli velmi zajímavé postřehy a zkušenosti.

Z diskuse jsme pro vás vybraly nejdůležitější příspěvky.

Dr. Jan Munk, ředitel Památníku Terezín, ocenil dlouholetou spolupráci s Terezínskou iniciativou a současně nás pozval na terezínskou tryznu, která bude v neděli 16. května od 10 hodin na Národním hřbitově v Terezíně. Vysvětlil, proč neuslyšíme plánovaný koncert Deváté symfonie s Ódou na radost Ludwiga van Beethovena, připravený na červen. Po dohodě s dirigentem Murry Sidlinem se letos z organizačních a finančních důvodů neuskuteční. Dále upozornil na připravované setkání u příležitosti sedmdesátého výročí založení ghetta Terezín v říjnu t.r. Přesné datum bude ještě zveřejněno.

PhDr. Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze, ocenil pomoc našich členů při pořádání akce organizace Člověk v tísni, při níž promítání filmů o holocaustu doplnili pamětníci osobními vzpomínkami. Zároveň požádal členy TI, aby pomohli i při dokumentaci života židů v poválečném období, na které se nyní muzeum zaměřuje. Přestože to pro mnohé bude možná velmi obtížné, prosí, abychom své prožitky z let padesátých, své zkušenosti s anti-

Jan Munk

Jiří Daníček

Lisa Peschel

Pavel Hoffmann

Dagmar Lieblová, Hans-Jochim Wolter a Monika Jüttnerová

František Bányai

Zuzana Podmelová

semitismem, zaměstnáním, překonáváním svých minulých traumat apod. poskytli Židovskému muzeu. Ujistil přítomné, že případné zveřejnění bude možné pouze s autorovým souhlasem.

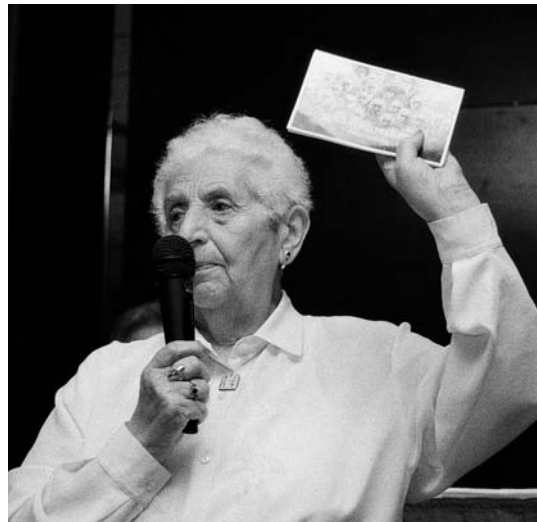
Jiří Daníček, předseda Federace židovských obcí, považuje Terezínskou iniciativu za největší a nejdůležitější ze všech přidružených organizací FŽO, a ta je připravena s ní v mnoha ohledech spolupracovat. Nakladatelství Sefer si považuje za čest účastnit se vydávání publikace Terezínské studie a dokumenty.

Lisa Peschel poděkovala za pomoc a podporu při zpracování své práce o divadle v Terezíně a pozvala nás na svou přednášku v pondělí 17. května ve Vzdělávacím středisku ŽM. Bude se zabývat tématem „Jak a proč se na konci padesátých let, zejména v roce 1958, častěji objevují svědectví o životě v Terezíně,“ například kniha Arnošta Lustiga „Noc a naděje“, Jana Otčenáška „Romeo, Julie a tma“ a další, a v roce 1961 také rekonstruovaná hra Karla Švenka „Poslední cyklista“. Vliv těchto děl způsobil, že se znovu začalo mluvit o Terezíně. Když o té době psala, jejím hlavním zdrojem byly noviny. Byla by vděčná, kdybychom jí pomohli i my, abychom za ní přišli a sdělili jí, jak jsme tuto dobu prožili.

Marta Kottová zahájila svůj příspěvek smutnou zprávou o úmrtí naší členky Marty Fröhlichové. Informovala nás také o zájezdu do Osvětimi a upozornila na tamní Muzeum Maximiliana Kolbeho. Podělila se s námi i o velmi zajímavou a nápaditou zkušenost se žáky gymnázia v Letňanech. Při zájezdu do Terezína nepoužili obvyklý autobus, ale setkali se s ní v místě bývalého shromáždění vedle Veletřního paláce a na krku měli uvázané cedulky s čísly. Odtud došli na nádraží Holešovice, vlakem odjeli do Bohušovic, a šli pěšky do Terezína. Bylo to pro ni velké překvapení a pro děti velký zážitek.

Pavel Hoffmann, který žije v Německu, vyprávěl o svých zkušenostech s německou školní mládeží. Konstatoval, že beseda s pamětníkem může pozitivně ovlivnit i třídy s imigrantskými žáky, kteří jsou silně ovlivňováni domácím protizidovským prostředím. Zdůraznil, že právě proti těmto tendencím naše besedy pomáhají, a dokud žijeme, je naší povinností zanechávat naše svědectví dalším pokolením. V tomto smyslu je činnost TI nedocenitelná.

Hans-Joachim Wolter a **Monika Jüttnerová** z Dolnosaského spolku pro podporu Terezína pozdravili všechny

Marta Kottová

René Tressler

shromážděné a poděkovali za pozvání. Jejich dlouhý, pečlivě připravený projev překládala Dagmar Lieblová.

František Bányai, předseda Židovské obce Praha, pozdravil sněm a poděkoval TI za dosavadní i budoucí spolupráci. Nabídl i svou osobní pomoc v případech, kdy se vzpomínkové a další akce konají v prostorách Židovské obce Praha.

Zuzana Podmelová uvedla svou zkušenost, aby upozornila, že mnozí naši členové žijí sami, cítí se často osaměle a takováto shromáždění, jako je například sněm TI, jsou pro ně radostí a povzbuzením. Doporučuje, aby podobná setkání, třeba v menším měřítku, byla častější.

Dr. Tomáš Kraus informoval o tom, že probíhají jednání o finanční pomoci z Evropských strukturálních fondů pro záchranu některých objektů v Terezíně. ►

René Tressler, který dnes žije převážně v USA, pozdravil přítomné na sněmu. (V některém z příštích čísel časopisu snad s ním přineseme rozhovor - pozn. redakce.)

Michaela Vidláková

Oldřich Stránský hovořil o filmu „Ohrožená demokracie“, na němž se spolupodílel a který má velký úspěch a promítá se v různých městech republiky. V nejbližší době bude uveden i na setkání bývalých schwarzhedských vězňů v Sachsenhausenu.

Ing. Karel Sedláček - zástupce České pobočky Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém, poděkoval TI za spolupráci při besedách na školách, které sami organizují a které jsou zaměřené zejména na problematiku extremismu a antisemitismu. Dosud se jich zúčastnilo čtyři a půl tisíce studentů a připravují se další. Budou vděční za opětovnou účast našich členů, které si velice cení. Dále sdělil, že v pátek 16. dubna se na Magistrátu hlavního města Prahy uskuteční konference o antisemitismu a neonacismu, a v neděli 18. dubna pochod proti antisemitismu a neonacismu pod názvem „Všichni jsme lidé“. Pochod vyjde ze Staroměstského náměstí a na Palachově náměstí zhlédnou účastníci představení na toto téma. Průvod bude jako obvykle zakončen ve Valdštejnské zahradě a paláci. (Viz reportáž na str. 10.)

RNDr. Michaela Vidláková vyzvala přítomné, aby se přihlásili ti, kteří mohou hovořit s vysokoškolskými studenty na téma „Makabiády a židovský sport“, hlavně předválečný, a také na téma „Vychovatelé v Terezíně“. Zájemci ať se přihlásí v kanceláři Tereziánské iniciativy.

Sněm byl výborně připravený i vedený a za to patří upřímný dík předsednictvu Tereziánské iniciativy a zejména Daně Lieblové.

Karel Sedláček

Večer jsme se sešli v divadle ABC na představení *Pan Kaplan má třídu rád*. I toto představení se setkalo s velkým úspěchem a myslíme, že žádný divák nebyl zklamáný.

Poděkování si zaslouží také Eva Herrmannová za krásné divadelní představení, které nám vybrala a na které pro nás zajistila lístky.

ALEŠ

Zpráva o činnosti za uplynulý rok

Dagmar Lieblová, předsedkyně TI

Rok 2010 je rokem zakulacených výročí. V lednu jsme si připomněli 65 let od osvobození Osvětimi, na dnešní den připadá 65. výročí osvobození Bergen-Belsenu, za nedlouho si připomeneme osvobození Terezína a konec války. Počátkem roku také uplynulo 20 let od založení Tereziánské iniciativy a téměř přesně před 19 lety, 16. 4. 1991, se konal v aule Právnické fakulty Univerzity Karlovy náš první sněm. Do výboru Tereziánské iniciativy byli tehdy zvoleni Věra Andrysíková, Ruty Blažková, Anita Franková, Margit Hermannová, Lydia Holznerová, Miroslav Kárný, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus,

Eva Kučerová, Jiří Lom, Antonie Militká, Alica Pastorová, Erik Polák, Karel Redlich, Hanuš Schimmerling, Jiří Schick, Jiří Steiner, Eva Štichová, Jiří Vrba a jako delegáti do Mezinárodního tereziánského sdružení (které zpočátku mělo fungovat samostatně) Hanuš Schimmerling, Anna Hanusová, Lydia Holznerová, Helga Hošková, Jaroslav Kraus, Dagmar Lieblová, Jan Munk, Zuzana Růžičková. Víc než polovina z jmenovaných už není mezi námi, ani řada dalších, kteří se stali členy předsednictva později. Prosím, abychom památku těch, kdo během 20 let z našich řad navždy odešli, uctili povstáním...

Za těch uplynulých 20 let se hodně změnilo. Byla založena Nadace TI, dnešní Institut TI, vyšla Tereziánská pamětní kniha, bylo otevřeno Muzeum ghetta, zpřístupněny expozice v Magdeburských kasárnách, funguje Středisko setkávání, do Terezína jezdí i žáci českých škol, dostáváme granty CC, MŠMT, NFOH, vědí o nás média atd. atd. Změnili jsme se i my, jsme o 20 let starší, a tak mnohé je pro nás daleko obtížnější než dřív.

Mým úkolem je podat zprávu o činnosti PTI za uplynulý rok. Ta je již řadu let v podstatě stejná. Předsednictvo

i výkonný výbor se scházely pravidelně, fungovaly komise. Úkoly uložené loňským sněmem jsme sice splnili, ale ve dvou případech nemůžeme být s výsledkem spokojeni. Vzpomínka na zahájení transportů v říjnu se opět konala ve společenském sále na Hagiboru. S tím vcelku všichni souhlasí. Kritické hlasy se však ozvaly k programu. Podobně tomu bylo i se vzpomínkou na osud zářijového transportu v Pinkasově synagoze začátkem března. Tyto dvě události rozhodně chceme a budeme připomínat. Ale snad by se organizace už měl ujmout někdo jiný než my. A také v publiku bychom neměli být jenom my, kteří to vše zažili a mají ještě v živé paměti. Otázkou je, kdo se tohoto úkolu ujme.

Díky grantům MŠMT, NFOH a CC jsme mohli i v loňském roce v nezmenšené míře podporovat zájezdy českých škol do Terezína. Řada členů TI se stále účastní besed a seminářů s mladými lidmi v Terezíně i jinde v tuzemsku i zahraničí.

Do situace, která byla téměř nad naše síly, jsme se dostali loni na podzim, kdy se organizace Člověk v tísní rozhodla, že v listopadu budou na školách po celém Česku probíhat besedy na téma holocaust s povinným promítáním vybraných filmů a besedou s pamětníkem. Obracely se na nás školy ze všech koutů republiky s prosbou o vyslání pamětníka, řada členů TI tyto besedy absolvovala, ale všem požadavkům nebylo možno vyhovět.

Zahraniční styky TI byly také podobné jako v minulých letech. Naším členům v cizině posíláme pravidelně časopis. Do posledního čísla jsme vložili krátký dopis s prosbou, aby nám příjemci sdělili, zda mají o časopis i nadále zájem. Negativní odpovědi přišly zatím jen dvě, pozitivních odpovědí s příloženým šekem na úhradu poštovného jsme zatím obdrželi dvacet. Dalších několik členů posílá příspěvek na poštovné pravidelně, ty ani nebylo třeba oslovovat, a pár dalších si čte časopis na internetu.

Nejzrůsáhlejší kontakty v zahraničí ovšem máme už tradičně s CC. V polovině 90. let jsme díky úsilí tehdejšího člena PTI Hanuše Orlického a jeho přítele a zástupce CC v Evropě dr. Karla Brožíka získali od této organizace první

grant. CC (Conference on Jewish Material Claims against Germany) už od roku 1951 usiluje, aby se obětem nacistické perzekuce dostalo alespoň nějaké finanční pomoci, a prostředky vymáhá od Německa. Dnes se CC zaměřuje na potřeby stárnoucí populace židovských obětí nacistické perzekuce skrze granty založené původně na prodeji nevyžádaného majetku v bývalé NDR a poskytuje také dotace pro sociální péči z jiných zdrojů restitucí. Za toho půl století existence CC byly v 50 zemích světa rozděleny pro oběti nacismu miliony dolarů. Jsme CC nesmírně

Dagmar Lieblová

vděční, že jsme i v uplynulém období obdrželi granty na zdravotní fond, domácí péči, naléhavou pomoc i zájezdy škol a že máme příslib grantů i na tento rok. Peníze z grantu na zdravotní fond posíláme ŽOP a pí Zlata Kopecká pak podle pokynů výboru zdravotního fondu vyplácí příspěvky na léky a zdravotní pomůcky. Peníze z grantů určených na domácí péči předáváme agentuře Ezra, která v Praze poskytuje pomoc přeživším přímo a mimo Prahu ji pomáhá organizovat. O naléhavou pomoc a zájezdy škol se staráme sami. Agenda spojená se získáváním grantů je náročná, každé čtvrtletí vyplňujeme různé dotazníky, předkládáme zprávy, čas od času podáváme příslušné žádosti a jsme s odpovědnými pracovníky CC a Jointu stále v kontaktu, většinou prostřednictvím elektronické pošty. Jak už jsme několikrát zdůrazňovali, granty přiděluje Claims Conference Terezínské inicia-

tivě, ale pomoc je určena všem přeživším šoa v České republice.

V červnu se v Praze konala mezinárodní konference k osudu majetku obětí holocaustu, které se zúčastnilo několik členů TI. Jedním z výsledků konference bylo založení Evropského institutu odkazu šoa. Členkou správní rady se za TI stala Eva Lorencová.

I v loňském roce pořádala organizace Maximilian-Kolbe-Werk rekreační pobyt pro bývalé vězně koncentračních táborů. O pobytu dvanácti našich členů u Bodamského jezera jste si jistě přečetli v časopise. Jak to bude v letošním roce, zatím nevíme. (Pokud máte o rekreační pobyt zájem, přihlaste se co nejdříve, nejlépe hned teď.)

Další kontakty se zahraničím, zejména s organizacemi jako Dolnosaský spolek na podporu Terezína, Braniborský spolek, Aktion Sühnezeichen aj. má TI především prostřednictvím jednotlivých členů, kteří jsou zváni do ciziny na přednášky, výstavy, semináře, besedy apod. Vzhledem ke zvyšujícímu se věku je vlastně div, co ještě zvládáme.

V současné době má TI na 600 členů v ČR a ke stovce v zahraničí. Věkový průměr členů PTI se od loňska samozřejmě zvýšil, nikdo z nás už není mladší 60 let. V této souvislosti bych zase chtěla naléhavě, opravdu naléhavě, vyzvat vás všechny, abyste se poohlédli v řadách svých dětí a i vnuků po těch, kteří by postupně přebírali naše úkoly. V příštím roce budeme volit nové předsednictvo a současnou sestavu bude určitě nutné trochu omladit. To je asi největší úkol do budoucna, hledat a najít naše nástupce.

Samozřejmě doufáme, že i v příštím období můžeme počítat s osvědčenou spoluprací s Památkem Terezín, ITI, ŽOP, FŽO, agenturou EZRA, Židovským muzeem a jeho vzdělávacím centrem i NFOH. Chtěla bych zdůraznit, že vaši pomoc oceňujeme a velice si jí vážíme a moc vám za ni děkujeme. A nakonec bych chtěla poděkovat za práci celému předsednictvu, redakční radě, všem členům komisí i výboru zdravotního fondu i poradnímu výboru.

A všem nám přeji, aby nám zdraví sloužilo alespoň tak jako dosud.

Zpráva hospodáře

Pavel Werner, hospodář a místopředseda TI

Zijeme v době srovnávání, porovnávají se výsledky roku běžného s rokem uplynulým. I já bych chtěl v této zprávě provést několik srovnání, především rok 2009 s rokem 2008. Abych vám, vážení přítomní, usnadnil sledování, vynechal jsem haléře a provedl zaokrouhlení částek.

Rok 2009:

Výnosy	Kč 1.320.000
Náklady	Kč 1.620.000
Ztráta	Kč 300.000

Rok 2008:

Výnosy	Kč 1.375.000
Náklady	Kč 1.700.000
Ztráta	Kč 325.000

Vidíte, že rozdíly mezi oběma obdobími jsou minimální. Zajímavé je srovnání příspěvků členů TI do naší pokladnice. Provedl jsem srovnání za delší období.

(rok/hodnota v tisících Kč):

2009/118.000

2008/137.000

2007/353.000

2006/225.000

2005/362.000

Hlavní nákladové položky:

Mzda: jediné pracovnice a tajemnice: 2009/279.000, 2008/304.000, 2007/307.000

Zpravodaj: 2009/257.000, 2008/213.000, 2007/207.000

Úhrady školám při cestách do Terezína: 2009/776.000, 2008/845.000 (V obou případech jsme pro tento účel dostali dotaci od Ministerstva školství ve výši Kč 560.000 na každý rok.)

Účetní: 2009/64.000, 2008/64.000

Sněm TI: 2009/16.000, 2008/18.000 (v obou případech jsme nemuseli platit nájemné za sál a platili jsme pouze občerstvení): 2006/88.000, 2005/79.000 (v těchto případech jsme museli platit rovněž nájem sálu).

Myslím, že těch čísel již bylo dost, a děkuji vám za milou pozornost.

Zpráva revizní komise

Darja Lea Stillerová, předsedkyně revizní komise

V uplynulém období se věnovala RK hospodaření s finančními prostředky, které TI dostává od CC na úhrady léků a zdravotních pomůcek pro přeživší. Vlastní účetnictví zpracovává fa. ing. Zoubkové a RK, stejně jako v minulých letech, neshledala vážnější pochybení. Podle smlouvy mezi ŽOP a TI proplácí RK příslušné prostředky žadatelům sociálního oddělení Židovské obce. Vzhledem k výši prostředků, které dostáváme od CC, je nutno upravovat koeficienty, stanovené předsednictvem TI. Loni, to znamená v roce 2009, byly propláceny úhrady za léky, potažmo zdravotní pomůcky, od ledna do září s účastí 50 %, od října se 75% účastí a - protože „zbylo“ - mimořádné doplatky s 50% účastí.

Všechny předložené doklady jsou pečlivě kontrolovány, řádně uloženy, a celá agenda je vedena v počítači. Inspektoři CC, kteří provádějí supervizi, neměli k této činnosti připomínky.

Paní Kopecká se o agendu stará víc než vzorně, proto mohla RK konstatovat, že až na drobnosti, které byly neprodleně odstraněny, byla celá agenda v pořádku. Paní Kopecké patří veliký dík za nezměrnou trpělivost, kterou s námi má.

Chtěla bych poděkovat i paní Kovanicové a paní Jindrové, které pravidelně chodily celý rok na naše schůzky, a ve třech jsme skutečně dokázaly všechno za rok 2009 zkontrolovat. Nebylo někdy jednoduché skloubit náš volný čas a sejít se. Takže stejně jako loni se na vás obracím s prosbou a žádostí: Nenašel by se mezi vámi někdo, zejména z druhé generace, kdo by nám pomohl? Aby RK nezašla na úbytě.

Děkuji vám a přeji příjemná setkání na tomto sněmu.

Foto ze sněmu: Michal Stránský

Před pětadesáti lety skončila válka, před pětadesáti lety se mnozí z nás znovu narodili

Šedesát pět

Už šedesát pět let uplynulo od konce 2. světové války. Pro mnohé vězně šoa den, kdy se podruhé narodili. Za pětadesát let se narodilo i několik generací.

Čtyři účastníci pochodu smrti ze *Schwarzheide* do Terezína (Richard Svoboda, Jiří Lom, Jaroslav Budlovský a Miroslav Konečný) zpracovali konec tohoto pochodu takto:

„Pochod smrti skončil v noci ze 7. na 8. května 1945. Přišli jsme k osvětlené celnici na silnici z Litoměřic do Terezína, kde byla tehdejší hranice tzv. Protektorátu Čechy a Morava s Německem. Tady nás opustily stráže SS a pokračovali jsme bez nich do tmy. Po chvíli jsme spatřili nákladní auto (auta) Červeného kříže, jehož pracovníci od nás převzali mrtvé a chůze neschopné, které jsme nesli vždy čtyři v dekách. Ostatní došli pěšky do Terezína.

Z 1000 vězňů tábora *Schwarzheide* se dožilo osvobození 228 vězňů, kteří došli do Terezína, 40 vězňů, kteří se zachránili v *Sachsenhausenu*, a 1 vězeň v koncentračním táboře *Lieberose*.“

I já jsem dovlekl svou kůži potaženou pětaticetkilovou kostru do bývalého ghetta. Nevlastní sestřenice, která zůstala v Terezíně jako zdravotní sestra až do konce, mě varovala, abych nepodlehł pochopitelné touze a nutkání - já ji našťestí poslechl. Ti, co podlehlí a dosyta se najedli (možná poprvé po mnoha měsících či letech) masa a uzenin - zemřeli. Věčně nenasyčený žaludek se svírá a bolí, ukrutně bolí. A dožaduje se svého a zatemňuje mysl.

Turisté, které provázím, a posluchači mé přednášky, se mne téměř vždy ptají: „A co sis pomyslel, co tě napadlo jako první, když najednou esesáci odtáhli do Německa a vy jste stáli na silnici, sami a svobodní?“

Nevím, opravdu nevím. Události se v paměti uchovávají spíš než pocity a hnutí myslí.

Přiznám se, že nevím, myslím si však, že asi tohle: „*Esesáci* jsou pryč a já jsem přežil. Ne za pět minut dvanact, ale za minutu. Kdyby pochod smrti trval o dva, možná o jediný den déle, už bych tu nebyl. Měl jsem tři strašné jistoty: Tatínek si vzal život už v roce 1940.

Tchán zemřel v Terezíně. Manželčinu maminku poslal Mengele na tu „nesprávnou“ stranu. A co manželka Věra? Přežila? Tu Mengele poslal na tu „správnou“ stranu. Ale odjel „její“ transport skutečně? (Odjel o čtyři dny později než transport mužů, ale to jsem ještě nevěděl.) A přežila maminka? (V době, kdy už

jsem byl v Terezíně, odjela do Polska po atentátu na Heydricha a zahynula v plynové komoře.)

A pak jistě i tohle: Co udělám se svým životem? Co, jestliže ano, a co, jestliže ne...?“

Pavel Stránský

Cizí člověk v cizím městě

„*S námi nemůžeš počítat, máme svého dost,*“ řekli mi „*arisch versippt*“ strýc a teta, kterým se ze tří krásných synů vrátil jen jeden. „*Spálím ti své věci, sežeň si něco na sebe a nesedej si u nás, stejně jsi zavšivená!*“
Nemysli si, Franta se taky nevrátil.“

„*Jak to, že jste přežila, když tam všichni pořádní lidé zůstali?*“ zeptala se mne jedna žena ze skupiny zasloužilých vdov na sekretariátu Svazu osvobozených politických vězňů, nebo jak se to tenkrát jmenovalo. Často na tu dámu vzpomínám.

„*Slečno, můžete sem chodit obědvat, ale musíte počkat, jestli něco zbude...*“ mi řekli ve Floře, kde měli vařit pro repatrianty, kde však vařili jen pro „*Revoluční gardu*“.

„*Vaše věci? Všechno vzalo gestapo,*“ zněla odpověď jedné sousedky, kterou jsem požádala o vrácení uschovaných věcí. „*Nechceš podpis na národní spolehlivost?*“ zněla nabídka jako náhrada za uschovanou mou a sestřinu výbavu. „*My jsme tady taky zkusili, nemáš tušení! Dali jsme vyprat vaše záclony, stálo to 30 Kč.*“

„*Volný byt? Podejte si žádost. Na to není nárok.*“

Také jsem dostala sirotčí důchod - 427 Kč.

To na mě dopadalo v první době po návratu z nejrůznějších stran. Zpochátků to bylo zraňující, postupně jsem si zvykla. Kamarádka, se kterou jsem se vrátila, zakotvila na dlouhou dobu v tuberkulózní léčebně. Vyvolávalo to ve mně skoro závist. Někam patřila. Já ještě dlouho ne. Příbuzní byli tak zaujatí svými vlastními ztrátami, že jim na mě nezbylo. Byli nepřátelští? Spíš lhostejní...

Na podzim jsem nastoupila do školy. Když se v židovském sirotčinci v roce 1946 uvolnilo místo, přijali mě tam.

Tak jsem tedy přežila.

Anna Hyndráková

Konečně konec - vzpomínka na osvobození

4. května byl americkou armádou osvobozen koncentrační tábor Guns kirchen. Byl to jeden z pobočných táborů Mauthausenu v Rakousku a v naší zemi neznámý koncentrák. Nebyli tam totiž, pokud je mi známo, žádní Češi. Tábor byl vybudo-

ván teprve v březnu 1945 uprostřed lesa, nedaleko města Wels. Byli v něm hlavně maďarští, polští a několik řeckých Židů. V druhé polovině dubna 1945 tam bylo přemístěno až 20.000 vězňů z Mauthausenu a mezi nimi jsme se také ocitli my, malá skupinka Birkenau Boys (původně se jednalo o 90 chlapců, které v červenci 1944, při likvidaci osvětimského rodinného tábora, vybral Mengele - z dosud neznámých důvodů, a neposlal je do plynu).

V Mauthausenu jsme byli v *Zeltilagru*, což byl veliký cirkusový stan, a pro mě to byl již čtvrtý tzv. pochod smrti, tentokrát z Mauthausenu do Gunskirchenu. Tábor byl přeplněn, neměli jsme kde spát, nefungovalo rozdělování polévky, o chlebě ani nemluvě, nebyla voda - pili jsme z kaluží.

Když se několik Birkenau Boys z celého světa v r. 1995 sešlo v Praze na PŽO, ti, kteří byli v Gunskirchenu, se shodli na tom, že ještě tak 10 - 14 dní, a nebyli bychom přežili. Toto konstatování nebylo nijak výjimečné a zajisté se týkalo velké řady členů Tereziánské iniciativy, které potkal v posledních dnech války podobný osud v různých lágrech.

Z knížky Barbary Johr „*Reisen ins Leben*“ jsem vybral a volně přeložil následující úryvek:

„Když 5. května do tábora dorazila zdravotnická skupina US armády, nacházelo se tam ještě přes 5.000 přeživších. Poblíž tábora bylo 7 hromadných hrobů, kapitán J. Pletcher popisuje tábor poté, co tam dorazili:

Z celé té hrůzy na tomto místě ohromil člověka nejvíce zápach. Skládal se ze všech možných zápachů - od lidských exkrementů po hnijící těla, tlející hromady odpadků až po německý tabák - což představuje zvláštní puch, vše spojeno s těžkou dusnou atmosférou v hustém vlhkém lese, bez proudícího vzduchu. Půda v celém táboře byla rozbahnělá, rozbrázděná od tisíců nohou, smíchaná s fekáliemi a močí. Značnému počtu Američanů se z toho dělalo špatně, nutilo je to ke zvracení. Nikdy na tento zápach nezapomenu. Byl tak odlišný od všech, které jsem dosud zažil. Bylo možné jej dokonce vidět, visel nad táborem jako smrtící mlha. Když jsme vstoupili do tábora, oklopili nás žijící kostlivci, chtěli jsme pokračovat dál, ale ten dav, který nás obklopil, nám to neumožnil. Snažili se nás a našeho auta dotknout. Nepřeháním, když řeknu, že každý z přítomných byl z hladu nemocný. Již skutečnost, že se objevil Američan, vyvolával výkřiky, vzdychání a ječení, chtěli líbat naše ruce - snad aby se přesvědčili, že to vše je skutečnost...“

Na dny strávené v Gunskirchenu si dobře pamatuji. Na co si však nevzpomínám, byl pochod z Mauthausenu do tábora. Pouze poslední úsek cesty, když jsme procházeli městem Wels, přšlo, na ulicích byli lidé, ale nikdo nám nevěnoval pozornost, jako kdybychom neexistovali. To vše několik málo dnů před koncem války!

Míša Kraus z Náchoda, který žije v USA, si tento pochod před několika roky zopakoval, a to s celou rodinou a filmařem. Natočenou kazetu poslal Tereziánské iniciativě a já jsem ji po zhlédnutí předal do ŽM v Praze. Konečně jsem se vlastně dozvěděl, kudy jsme to tenkrát pochodovali.

Pavel Werner

Židovské muzeum dokumentuje život Židů v poválečném Československu

Ačkoli se mnohým může zdát, že život Židů po skončení druhé světové války je příliš čerstvé téma a snad i méně podstatné než období šoa, Židovské muzeum v Praze cítí značnou potřebu a poptávku po tom, aby dokumentovalo osudy a život československých Židů i po roce 1945. Naše instituce se proto chce do budoucna výrazněji zaměřit na téma poválečného židovského života, a to zejména vytvářením sbírek (archivních, trojrozměrných předmětů), natáčením rozhovorů s pamětníky, ale také vlastním výzkumem. Zajímají nás nejen významné události, ale také každodenní život v zemi, která se po druhé světové válce stala jazykově a etnicky homogenní a od roku 1948 byla 41 let totalitním státem. Nasbírané materiály chceme po dohodě s vlastníky zpřístupňovat jak prostřednictvím našich expozic, tak ve studovnách a případně na internetu.

Židovské muzeum v Praze se proto obrací s prosbou na všechny, kteří vlastní jakékoliv dokumenty dokreslující židovský život v poválečném Československu, ať již jednotlivých židovských obcí nebo osobní. Může se jednat o osobní vzpomínky, dopisy, pozvánky na akce či

jiné tiskoviny (včetně materiálů izraelského diplomatického zastoupení v Praze), fotografie z oslav židovských svátků a shromáždění, stejně jako snímky či filmy z rodinných archivů.

Poskytnuté materiály by Židovské muzeum v Praze uvítalo ve svých sbírkách v originálech, ale bude vděčné i za možnost zhotovit na vlastní náklady kopie. Zaručujeme se za vrácení všech zapůjčených materiálů bez jakéhokoliv poškození. S poskytnutými dokumenty by přitom bylo možno nakládat jen za podmínek, stanovených vlastníky dokumentů.

Materiály možno zasílat nebo po předchozí dohodě donést na adresu Židovského muzea v Praze, U Staré školy 1, 110 00 Praha 1. Veškeré dotazy budou zodpovězeny na telefonním čísle 222 749 252 nebo na emailové adrese: po1945@jewishmuseum.cz.

Za vstřícnost a pochopení předem děkuji.

Leo Pavlát,
ředitel Židovského muzea v Praze

Jom ha-šoa na *Míráku*

V neděli 11. dubna bylo v Praze ošklivo, déšť střídal vítr a vítr pršení. Přesto se na pražském náměstí Míru sešlo až nečekané množství lidí, aby uctilo památku zavražděných. Jom ha-šoa - Den vzpomínání na oběti holocaustu.

Had čekajících na chvílku u mikrofonu byl dlouhý a trvalo to určitě hodinu, než se na každého dostala možnost přečíst pár jmen. Četlo se nepřetržitě tři hodiny.

Již popáté uspořádaly tuto akci, která vyzněla velmi důstojně a pietně, Nadační fond obětem holocaustu a Institut Tereziánské iniciativy.

Jom ha-šoa je připomínkou povstání ve varšavském ghettu, k němuž došlo v dubnu 1943.

Text i foto: -mist-

Jom ha-šoa 2010 v Pinkasově synagoze a v Terezíně

S hromáždění ke Dni šoa se konalo v neděli 11. dubna v Pinkasově synagoze. Po zapálení 6 svíček na paměť šesti miliónů zavražděných židů, zazněla jména nepatrného zlomku z nich. Bylo dojemné, že jména četly děti, dva chlapeci a jedno děvčátko.

V Terezíně se čtou každým rokem jména těch, kdo zemřeli v letech 1941 až 1945 v tereziánském ghettu. Letos je předčítaly Dagmar Lieblová a Evelina Merová. Na tu hluboce zapůsobilo, když mezi 100 jmény z transportu Au zaznělo i jméno jejího dědečka Nathana Kleina.

Pietní slavnost se konala 12. 4. na malém nádvoří před utajenou modlitebnou. Zahájil ji ředitel Památníku dr. Jan Munk, účastnila se jí starostka Terezína, paní Růžena Čechová, pracovníci Památníku, členové židovských obcí z Teplic a Děčína a další. Modlitbu na závěr přednesl vrchní rabín Sidon.

lbl

Pobyt u Bodamského jezera

Podobně jako v několika minulých letech zve organizace Maximilian-Kolbe-Werk dvanáct členů TI na rekreaci u Bodamského jezera. Pobyt se uskuteční v době od 27. září do 8. října 2010. Přihlášky (co nejdříve) přijímá tajemnice TI Marta Jodasová, Jáchymova 3, 110 00 Praha 1, tel. 222 310 681. V přihlášce uveďte jméno a příjmení, datum narození, adresu, telefon a místa, kde jste byl/a vězněn/a.

Kulturou proti antisemitismu

Michaela Vidláková

Foto Michal Stránský

Je neděle odpoledne, 18. dubna 2010, sluníčko svítí, zas jednou je po dlouhé době cítit jaro a člověk by čekal, že kdekdo pojedje na chatu, do přírody, rýpat se na zahrádce nebo sedět v parku na lavičce a že shromaždiště na Staroměstském náměstí bude trapně prázdné. Omyl!

Už po 13. hodině se začali pozvolna scházet lidé s izraelskými a českými vlajkami, s transparenty s nápisy **POCHOD DOBRÉ VŮLE** a **VŠICHNI JSME LIDI**. Sešla se tam skupina trubačů na šofar i tanečnice, maminky s kočárky, mladí i postarší, mnozí se zdravili jako dávní známí, vítali mezi sebou věrného účastníka pořadů ve Valdštejnské zahradě, herce Jana Potměšila, jiní se neznali, ale zapadli do přátelského houfu. Několik zahraničních turistů se táže, o co jde, a po vysvětlení se dokonce někteří připojují. Účastníků stále přibývá. Ani nedovedu odhadnout, kolik nás tam bylo. Ale hodně.

Kolem 14 hodin začíná „**Pochod dobré vůle**“, jedna z akcí pořádaných **ICEJ** (International Christian Embassy Jerusalem) s vůdčí myšlenkou **Kulturou proti antisemitismu**. Po zvučné fanfáře šofarů čtyři muži zvedají kovový tyglík s ohništěm a lidé se řadí za čelem pochodu s transparenty a průvod pak s třepetajícími vlajkami prochází podél Maiselovy synagogy do Široké ulice, míjí Pinkasovu synagogu a zastavuje se na náměstí Jana Palacha, kde za doprovodu rytmické hudby vybíhají na betonovou plošinu tanečnice v bílém a s bílými stuhami tančí radost z mládí, ze svobody, ze života. Proplétají se obloukem žebříku a bílé stuchy se propojují v Davidovu hvězdu.

Prý někde vzadu se za průvodem snaží uplatnit skupinka „Přátel Palestiny“. Nevím, nevyšimla jsem si jich. Každopádně se jim nepodařilo - nebo ani nechtěli? - náš pochod narušit.

Průvod došel do Valdštejnské zahrady, kde příchozí opět vítal zvuk šofarů. Již sedmým rokem se zde koná kulturně osvětový pořad s názvem „**Všichni jsme lidi**“. Po úvodní modlitbě za oběti šoa, kterou zazpíval Michal Foršt, a dětských básní z Terezína procítěně přednesených Janem Pot-

měřilem, pak moderní jazzová hudba prostřídává proslovy předsedy Senátu pana Přemysla Sobotky, pražského primátora Pavla Béma, velvyslance Izraele pana Jaakova Lévyho a místopředsedy ICEJ Ing. Karla Sedláčka. Vzpomínku na svůj pobyt jako chlapce v Terezíně, která pro neznalé posluchače vykreslila Terezín až příliš neškodně, pronesl pan Tommy Karas, a o naštěstí nepříliš četných útočných projevech antisemitismu v ČR v r. 2009 referoval Dr. Tomáš Kraus. Shromáždění pozdravila i zástupkyně starosty Jeruzaléma paní Naomi Tsur. Na závěr se s účastníky rozloučil Mojmír Kallus, předseda ICEJ.

Mnoho účastníků programu zakončilo své zajímavé odpoledne v prostorách Senátu ČR, kde na ně díky pozvání předsedy Senátu pana Přemysla Sobotky čekalo občerstvení s připitkem a hudebním doprovodem.

Kéž by byl boj proti antisemitismu vždycky tak přívětivý jako toto nedělní odpoledne!

Nejen Den památky obětí holocaustu v Českém rozhlase

Stalo se již tradicí, že Český rozhlas 3 - Vltava přináší v týdnu kolem 27. ledna reportáž o židovských památkách a připomíná tak i osud židů na našem území.

Také tentokrát připravila pořad Vladimíra Lukařová a pozvala si zasvěcené průvodce po Jubilejní synagoze v Jeruzalémské ulici, Smíchovské a Libeňské synagoze, místě, kde stávala synagoga v Sázavské ulici na Vinohradech a Novém židovském hřbitově u Hagiboru. Byli to Leo Pavlát, Emil Svátek, Ivan Berkovič a malíř a restaurátor Václav Špale. Kromě jejich výkladů zazněly i kapitoly ze „Žalozpěvu za 77297 obětí“ od Jiřího Weila, zpěvy kantorů a v terezínském ghettu vzniklé skladby Gideona Kleina a Pavla Haase.

27. ledna byl již v ranních programech stanic 1 i 2 připomenut význam tohoto dne jednak krátkou vzpomínkou Marty Kottové a příspěvkem žáka základní školy o pojmu holocaustu v jeho povědomí.

Rovněž dlouhodobější seriál Stanislava Mottla „Stopy, fakta, tajemství“ hned ve svých počátečních částech odhaloval některé méně známé okolnosti spjaté s českým prostředím, kde našel pomoc Adolf Eichmann; pod názvem „Chlapec a hvězdy“ pak vyprávěl o Petru Ginzovi a dětech v terezínském ghettu.

V programu Prahy 2 „Jak to vidí“ pohovořil spisovatel Ivan Kraus o svém otci, který přežil šoa v Osvětimi, a o jeho neúnavné snaze předávat své zkušenosti pro výstrahu mladé generaci. Všude, kde měl možnost vznášet argumenty proti popíračům holocaustu, to považoval za svou důležitou povinnost a byl vděčen za zájem mladých lidí, se kterými se setkával.

Velmi hodnotný byl výborně propracovaný pořad Studia Stop na Praze 6, který formou rozhovoru redaktorky Jany Šmídové s ředitelem Židovského muzea v Praze Leo Pavlátem pojednával o důležitých aspektech antisemitismu, popírání holocaustu, neonacismu a dalších dědictvích holocaustu, jak se s nimi potýkáme dnes. Za vážné je třeba považovat tyto jevy v arabském a iránském světě a možný vliv na názory málo poučené mladé generace. Byl také citován úryvek ze závažného projevu premiéra Jana Fischera, proneseného v tento památný den na vzpomínkovém setkání v Senátu České republiky. (Viz minulé číslo Terezínské iniciativy.)

Dne 11. února byl na stanici Praha 2 vysílán zajímavý rozhovor s Lukášem Příbylem, autorem nyní již dosti známého čtyřdílného dokumentárního filmu „Zapomenuté transporty“. (Nedávno byl vydán na DVD.) Vyprávěl o tom, co ho k natáčení přivedlo, co všechno při něm shledával a co při objevování sedmdesáti dosud žijících svědků v šedesáti zemích světa sám prožíval. Našel také několik bývalých dozorců z těchto vyhlazovacích lágrů, kteří dosud žijí, a přiblížil okolnosti, které je přivedly do služeb vražedných komand, ač nebyli Němci. Mladý, za tento svůj počín několikrát vyznamenaný autor zdůraznil zejména optimismus, se kterým se kupodivu u přeživších vězňů, nyní velmi starých lidí, většinou setkal.

Můžeme shrnout, že Český rozhlas, ale též jiná média, i když ta v menším rozsahu, věnoval 65. výročí osvobození Osvětimi a památce obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti výraznou pozornost.

Český rozhlas připomněl na své stanici Vltava také výročí zavraždění proktorátních židů v osvětimské plynové komoře dne 8. března 1944 cyklem vyprávění „Krátká dlouhá cesta“. O své cestě po stopách otce, jehož nikdy

nespatřil, vypráví Fedor Gál, který se narodil v terezínském ghettu. Jeho otec však byl z terezínského ghetta poslán do Sachsenhausenu a na samém konci války byl po evakuaci tohoto tábora na pochodu smrti zastřelen. Při svém pátrání se dospělý syn po těch dlouhých letech setkává s lidmi, kteří mohli být svědky otcových posledních měsíců či týdnů utrpení. Jsou to lidé poznamenaní válkou. Nepředstavitelně kruté zacházení s vězni zaskočilo i některé dosud zatvrzelé přívržence nacistické moci. Mnozí se obávali odvety, báli se sovětských vojáků, nedovedli se vyrovnat s novou historickou skutečností a páchali i sebevraždy, často s celými rodinami. Někdy ani nedovedli pochopit, že ti, co přežili ty hrůzy, po pomstě ani nebaží. Žel, i Gálovým, tak jako tolika jiným, zbyla jen bolest. Nepřebolela ani po návratu do rodných míst. Jak statečná musela být paní Gálová, když se po válce sama, s malým synem Fedorem a jeho bratrem, pustila do práce na svém statku, který však později také musela opustit a začít nový život v Bratislavě.

Trojdílný cyklus končí tradičním položením kamene, který syn pokládá na místě hromadného hrobu, kde byl otec spolu s ostatními oběti onoho pochodu uložen, a také pamětní desky v rodné obci na Slovensku. Fedoru Gálovi se podařilo dojemným způsobem vyjádřit úctu a lásku k rodičům a podobně postiženým lidem a přiblížit tragédii celé generace.

E. Št.

Díky ostravským médiím

Nevím, kolik je mezi námi příznivců rozhlasu, ale asi dost, a doporučuji tedy vltavské vysílání „Osudy“. Každý všední den v 11.30 hod.

Od 8. do 12. března t.r. jsme měli příležitost vyslechnout na tomto programu osudy Luďka Eliáše, ostravského herce, mnohým z nás známého bývalého spoluvězně, člena naší Terezínské iniciativy.

Jak je u herce samozřejmě, bylo to vyprávění vytříbené nejen jazykem, ale i svou utřídností, hloubkou a inteligencí. Pro nás bylo mimořádné i tím, že jsme si při líčení různých událostí a situací museli říci: „Vždyť právě tak jsem to zažil(a) i já. Mé pocity byly podobné.“ Autor se nevyhýbal ani stanoviskům k současnému dění a vyjádřil své i naše občasně obavy.

Přála bych všem, kteří tento pořad neslyšeli, zachytit jej v nějaké repríze či záznamu.

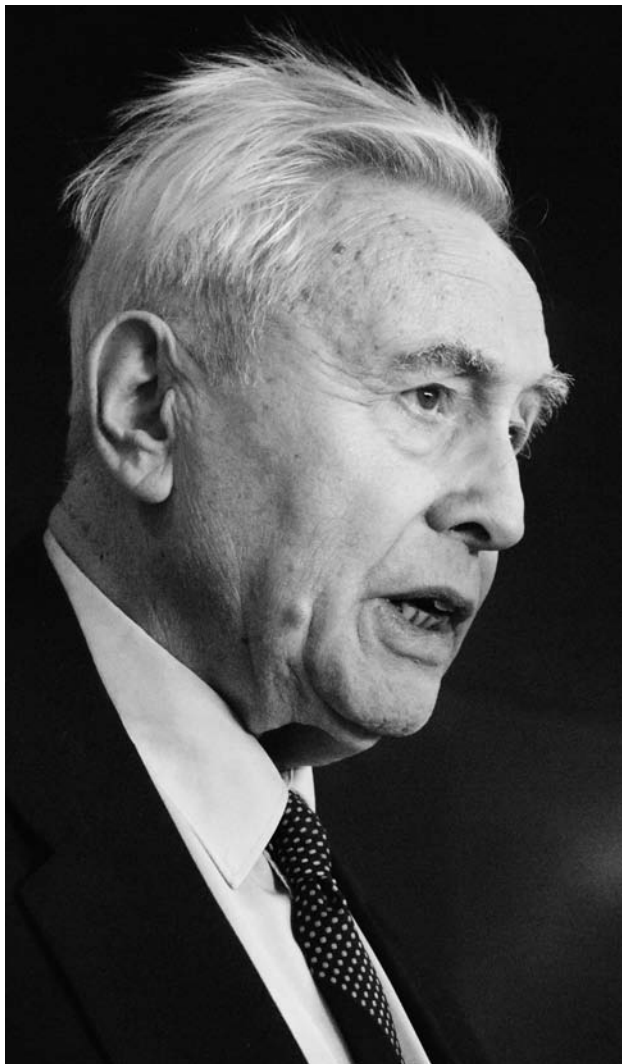
Také ostravská televize uvedla vzpomínání Luďka Eliáše. Byl to jeho „Vzkaz“ 14. března, jako připomínka událostí před 71 lety. Byl to skutečně vzkaz zneklidněného pamětníka těch dnů, jeho varování. Současné vystupování neonacistů ho přimělo k připomenutí historie, i své historie osobní, pro poučení. Hovoří o všem klidně, bez přehánění či zbytečné ublíženosti, ale o to působivěji. Vybízí k toleranci, ale nikoli ve vztahu k neonacismu, k zdravému sebevědomému vlastenectví, ke kultivaci vztahů mezi lidmi a zvláště v rodině.

Takové programy mohou přispět k vážnému zamyšlení nad minulostí i současností, kterého je nám tolik zapotřebí.

E. Št.

Ghetto-rente z pohledu Felixe Kolmera

V poslední době se mnozí členové Terezínské iniciativy dočkali zprávy o udělení ghetto-renty. Je to výrazná pomoc, kterou jistě všichni přivítají. Ti, kdo alespoň trochu znají historii této záležitosti a jejího průběhu, vědí, že jsi jedním z těch, kdo se na jejím vyřízení výrazně podíleli. Od počátku jsi celou akci organizoval, účastnil se téměř všech porad tady i v Německu a pravidelně jsi nás s aktuálním stavem jednání seznamoval. Řekni prosím, jak to všechno od začátku probíhalo.

ale to byl teprve začátek, čekala tě asi ještě dlouhá cesta.

Prvním jsem byl, protože jsem tu zprávu přinesl. Právnik Martin Thiel z Prahy, který v té době pracoval v Česko - německém fondu budoucnosti na odškodňovacím procesu pro bývalé vězně a totálně nasazené, si tu zprávu ověřil, a jako právník ji jednoznačně podpořil. Protože studoval právní obor v Německu, měl tam určité kontakty, které byly pro nás velmi důležité. Tak vlastně vzniklo rozhodnutí, že doporučíme všem vězňům, kteří prošli ghettem, aby této možnosti využili. Informoval jsem předsednictvo Terezínské iniciativy, které mne pověřilo, abych se této záležitosti věnoval. Měl jsem dost jiné práce, zejména v odškodňovacím procesu, ale dalo se to zvládnout. V první řadě jsem zprostředkoval spojení mezi Terezínskou iniciativou a Bundesverbandem

na úrovni předsedů. Dana Lieblová se sešla s tehdejšími řediteli Bundesverbandu a dohodli se, že Terezínská iniciativa vyzve své členy, aby vyplnili příslušné formuláře, které pak kancelář TI odeslala na příslušné místo. V Německu je jiný penzijní systém než u nás, důchodových úřadů je tam mnohem více a občané České republiky byli přiděleni do Penzijního ústavu v Landshutu v Bavorsku.

Na tuto rentu mají nárok všichni bývalí vězni?

Ano, podle zákona z roku 1997, který umožňuje, aby tuto penzi dostali i lidé, kteří nejsou občany Německé spolkové republiky, ale penzijní ústavy v Německu se pochopitelně bránily platit do zahraničí. Žádosti za Českou

republiku byly vesměs podány prostřednictvím našeho advokáta, kterým je právník Frank-Ludwig Thiel z Düsseldorfu, kterého našel Bundesverband. Je to nesmírně průbojný mladý člověk, který za tou věcí neúnavně šel a žádným neúspěchem se nenechal odradit. Výsledkem bylo, že jsme byli mezi prvními, kdo, na rozdíl od mnoha jiných států, ghetto-rentu dostali. To trvalo osm let, do roku 2010. Frank-Ludwig Thiel se ujal i obětí z jiných států, například z Francie a Belgie.

Bylo to zcela nové téma jak pro penzijní ústavy, tak pro soudy a jiné instituce. Jak to bylo přijato a jaký byl průběh dalších jednání?

Zpočátku to nebylo jednoduché. Měli jsme dva podstatné problémy. První vycházel z toho, že penzijní ústav v Landshutu předpokládal, že bývalí vězňové ghetto si práci nezvolili dobrovolně, což je podmínka daná příslušným zákonem. Druhý problém byl spojen s otázkou odměny, protože pouze práce, která byla odměněna, může mít penzijní důsledky. Ovšem odměna, kterou jsme mohli deklarovat, byla vyjádřena v „Ghettogeld“ a byla zamítnuta, protože tato „měna“ měla omezenou platnost pouze pro Terezín. Tento problém se zpočátku nedařilo překonat a tak se stalo, že devadesát pět procent žádostí bylo zamítnuto. Poté došlo k dohodě mezi německým právníkem Thielem z Düsseldorfu a vedením Penzijního ústavu v Landshutu s tím, že právník Thiel podá odvolání pouze u několika žádostí, a až podle výsledku odvolání to učiní i v dalších případech. Podaná odvolání vyřídil Penzijní ústav v Landshutu stejně jako původní žádosti - zamítnutím. Právnik Thiel z Düsseldorfu se poté odvolal k příslušnému okresnímu soudu, který zastával stejné stanovisko jako Penzijní ústav v Landshutu. Právnik Thiel se znovu odvolal, tentokrát k bavorskému Zemskému sociálnímu soudu, který odvolání rovněž zamítl. Nakonec se odvolal ke Spolkovému sociálnímu soudu v Kasselu. Mezitím Penzijní ústav v Praze podal Penzijnímu ústavu v Landshutu na jeho žádost

Jsem velice rád, že to takhle dopadlo, mým úmyslem pochopitelně bylo, aby bývalí terezínští vězni ghetto-rentu dostali, doufám, že je to většina, a že zamítnutých případů je málo. Neznám v tomto okamžiku konkrétní čísla, ale chci, aby lidé věděli, kdo se v této záležitosti nejvíce angažoval a pomohl k úspěšnému výsledku. Všechno to začalo v roce 2002, kdy jsem se v „Bundesverband Information und Beratung der NS Verfolgten“ v Kolíně nad Rýnem, kde jsem zástupcem předsedy představenstva, o této možnosti dozvěděl, a proto se to rychle dozvěděl i všichni členové Terezínské iniciativy.

Byl jsi prvním poslem a informátorem, který nás seznámil s možností požádat o ghetto-rentu,

zprávu, že doba, kterou jsme strávili v ghettu nebo v koncentračním táboře, je započítána do naší penze a tím jsme automaticky ztratili jakýkoli nárok na německou penzi. To ovšem nebyla pravda, neboť příslušná pracovnice jednala podle zákona, platného až od roku 1995. My jsme však odešli do penze dříve, podle platnosti minulého zákona, který stanovil i určitou horní hranici naší penze. Těm, kdo tuto hranici překročili, a to byla většina z nás, Penzijní ústav v Praze škrtl právě válečná léta, stanovená podle Zákona 255 z roku 1946 Sbírky. Úřednice patrně ani netušila, že se dopustila tak závažné chyby, na kterou mohlo doplatit sedm set žadatelů z České republiky.

Jak na to reagoval náš pražský právník Martin Thiel?

Ten se obrátil na příslušný odbor Ministerstva práce a sociálních věcí, kde byl vedoucím pan doktor Voříšek, který si na tvorbu zákona 255 z roku 1946 dosud pamatuje; je to náš jediný expert v této oblasti. Martin Thiel, společně s doktorem Voříškem, vypracovali analýzu případu a došli k závěru, že se to týká převážně většiny žadatelů z České republiky, že čeští občané nemají ve své penzi započtena léta, prožitá v ghettu nebo v koncentračním táboře. A že jejich penze měla být vyšší nežli byla stanovena zákonem určujícím horní hranici důchodu. To byl nesmírně zásluhný čin, bez tohoto rozboru bychom naši při nevyhráli. To nemohl udělat düsseldorfský právník Thiel, který tyto zákony nezná tak dobře jako Martin Thiel, který v České republice žije a je českým občanem. Nato vznikl zdánlivě snadno řešitelný problém, jak tuto analýzu dostat z Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky na obdobné ministerstvo Německé spolkové republiky.

Co tomu bránilo?

Bylo to trochu složitější, než to na první pohled vypadá. Ke konečnému kladnému vyřízení bylo skutečně třeba několika intervencí z ministerstev i parlamentů obou států, např. náměstkyně ministra H. Sedláčka, JUDr. T. Krause a Ing. T. Jelínka, dále poslanců Bundestagu, Prof. Dr. G. Weisskirchena a Petry Ernbergové, které jsem přímo či nepřímou požádal o pomoc. Figurovalo v tom mnoho dalších politiků, senátorů i dalších osob z obou států; potřebné intervence byly provedeny a opravdu pomohly. Analýza doktora Voříška a Martina Thiela se dostala na příslušná

německá místa a německé Ministerstvo práce a sociálních věcí dalo zřejmě pokyn řediteli Penzijního ústavu v Landshutu ke kladnému vyřízení našich žádostí. Bundesverband Information und Beratung vytvořil pak koordinační skupinu, která měla zajistit, aby zainteresované státy postupovaly stejným způsobem. O její vytvoření se výrazně zasloužili vedoucí Bundesverbandu Michael Teupen a jeho zástupce Dr. Jost Rebentisch. V koordinační skupině byla zastoupena Claims Conference, jeden z izraelských advokátů a další osobnosti. Nás zastupoval pražský Martin Thiel. Bez jeho práce a práce doktora Voříška bychom neuspěli, ti dva mají největší zásluhu na tom, že nyní už postupně dostáváme německé penze.

Za jakých okolností jsme v určitém období dostali z Německa každý 2000 euro?

Na základě intervence ministerského předsedy Izraele byl založen fond, z něhož měl být vyplacen určitý uznávací poplatek ve výši 2000 euro, pokud by nám německá penze nebyla přiznána. Tuto částku téměř všichni dostali, přestože podmínky byly úplně stejné jako pro udělení německé penze, ale byly posuzovány méně přísně. Tyto peníze je pochopitelně třeba vrátit, jakmile penzi dostaneme.

Už jsi postup jednání hodně vysvětlil, ale do té doby jak potvrzuje i zřízení uvedeného fondu, ještě nikdo u nás ghetto-rentu nedostal.

Jak to pokračovalo?

Poslední věcí, která mohla rozhodnout o dosud, podle názoru Penzijního ústavu v Landshutu, sporných kritériích, bylo několik případů odvolání ke Spolkovému sociálnímu soudu v Kasselu, který konkrétní sporné případy projednal. Obhájcem byl Frank-Ludwig Thiel z Düsseldorfu. Na výsledku tohoto jednání mají obrovskou zásluhu oba dva Thielové, bez nichž bychom nemohli uspět.

Jsem ráda, že to říkáš, už několikrát jsem se setkala s různými poznámkami, proč musíme zbytečně platit velké částky právníkům. Podle tvého vysvětlení bychom bez nich rozhodně neuspěli.

To jistě ne. Spolkový sociální soud v Kasselu rozhodl v uvedených případech odvolání pro nás pozitivně a současně i o smyslu chápání a pojetí vlastního odměňování za práci v ghettu. Rovněž otázka dobrovolnosti byla Nej-

vyšším soudem vyložena s ohledem na konkrétní podmínky v ghettu. Jednání Spolkového sociálního soudu trvalo několik měsíců a jeho závěry se staly podkladem pro rozhodování soudů nižšího řádu. V našem případě to byl Zemský soud v Bavorsku a Okresní soud v Landshutu. Potom Penzijní ústav v Landshutu mohl znovu projednávat naše žádosti a díky tomu začaly od 1. ledna 2010 docházet žadatelům z České republiky pozitivní odpovědi týkající se jejich německé penze.

Jaká byla tvoje úloha v tomto procesu?

Za těch osm let byla řada okamžiků, kdy jsme už neměli naději, že by se to mohlo podařit. Mojí úlohou bylo, aby jednání dále pokračovala, i když já sám jsem si velkou nadějí nedělal. Někteří vedoucí pracovníci z řad vězňů už o tom nechtěli dál jednat a veškerá další konání obou právníků odmítali. Jednání však probíhala dál, a naše úsilí přineslo většinou žadatelů pozitivní výsledek.

A členové Terezínského iniciativy mohou být vděční všem, kteří se na tomto výsledku svým úsilím a vytrvalostí podíleli. Významnou roli jsi v tom rozhodně sehrál i ty. Velice ti děkuji za rozhovor a přeji všem bývalým vězňům, aby si ghetto-renty na stará kolena ještě hezky užili.

**S Felixem Kolmerem hovořila
Anna Lorencová**

Úvaha o památníku šoa

Petr Liebl

V poslední době se v českých médiích a také asi vůbec v Evropě i Americe zase více mluví a píše o šoa, *Židovské listy* vyhlásily anketu k památníku šoa v Praze. Chtěl bych vyslovit své osobní stanovisko k památníku šoa v Pinkasově synagoze. Vychází z toho, že jsem jednak profesionálním pražským průvodcem cizinců, a jednak mám zapsána na stěnách Pinkasovy synagogy jména svých příbuzných a příbuzných své ženy.

Koncept památníku českých obětí šoa ve formě zapsání jmen všech jednotlivých obětí na stěny jedné budovy byl jedinečný. (Víme, že na Arlingtonském hřbitově ve Washingtonu byl princip pražského památníku použit pro památník amerických vojáků padlých ve Vietnamu.) Případá mi, že je to myšlenka mimořádně vhodná, a také svým způsobem židovská: žádné sochy truchlících andělů - jen jména. Idea je, že každý žid má po smrti jakýsi nárok mít jedno místo, kde je jeho jméno navždy nebo aspoň nadlouho zachyceno; zápis v Pinkasově synagoze má našim obětem nahradit jméno na neexistujícím náhrobku.

Je tu ještě další aspekt. Jeden politik kdysi poznamenal: Smrt člověka je tragédie; smrt milionu lidí je statistika. Zní to cynicky, ale vyjadřuje to způsob fungování lidské mysli: Třeba sdělení, že v českých zemích je 78.000 židovských obětí, svádí spíše ke srovnání, zda je to více nebo méně než sudeťáky uvážený počet německých mrtvých během odsunu, nebo otázkám,

kolik procent ze všech židů to představuje, než k tomu, aby si člověk uvědomil, že každý jednotlivý z toho počtu byl nelidsky připraven o život. Jména v Pinkasově synagoze vedou k personifikaci smrti.

Pracuji jako průvodce v Praze a provádím nejčastěji americké, německé, kanadské i rakouské dvojice či skupiny. Skoro vždy mě požádají, abychom viděli i pražské židovské památky. Podporuji to, protože si myslím, že židovský aspekt je důležitou součástí minulosti naší Prahy. Vždy doporučím, aby si koupili vstupenky a věnovali těch několik hodin prohlídky Židovského muzea; a aby tam šli beze mne, neboť vše je tam jasně a zajímavě vysvětleno na panelech a je pro ně ztrátou peněz platit ještě za mou přítomnost. Někdy však řeknou, abych s nimi přece jen šel, že tam chtějí být jen chvíli a já že je upozorním na podstatné věci. Přejdeme do objektu hřbitova a nyní pro mne nastane chvíle, která mě tíží celý den. Nemám tu odvahu zatajit jim Pinkasovu synagogu, vysvětlím jim tedy, o co jde. Protože obvykle vědí o mém, jak se tak krásně říká, židovském původu, zeptají se mě, jestli tu někoho nemám, a já jim tedy ukážu, ano, tady nahoře na stěně je moje rodina, a támhle nad dveřmi je rodina mé ženy. Ale je mi těžko. Pokaždé mám pocit, že nějak zpeněžuji smrt mých milovaných příbuzných. Vždyť za ten můj čas a má slova, i v Pinkasově synagoze, mi klienti platí.

Zbavilo by mě mé největší můry, kdyby návštěva památníku českých obětí šoa nějak nebyla součástí placeného prohlídkového okruhu. Konečně ani na tom Arlingtonu se tuším neplatí vstupné. Ať turisté studují pražskou židovskou minulost, a necht' české oběti šoa mají svůj památník. Tyto dvě věci by se snad neměly míchat.

Pinkasova synagoga je pražským památníkem šoa

Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze

Redakce mě požádala o vyjádření k dopisu pana Petra Liebla respektive k jeho závěru. Mohu říci jediné: Pocity pisatele chápu. Je sice skutečností, že členové Tereziánské iniciativy včetně jejich rodinných příslušníků mohou Pinkasovu synagogu navštívit zdarma stejně jako členové dalších židovských organizací sdružených ve Federaci židovských obcí. Je též pravdou, že školy mají návštěvy v celém Židovském muzeu včetně Pinkasovy synagogy za zlevněné, v podstatě symbolické vstupné. V Pinkasově synagoze se rovněž pravidelně konají veřejně přístupné (žel málo navštěvované) tryzny a pietní akty. Přesto rozumím požadavku, aby vstup do Pinkasovy synagogy byl volný i pro nejširší veřejnost. Jestliže tomu tak není, má to své důvody, které byly reflektovány již v době, kdy po více než dvacetiletém vynuceném uzavření

byla Pinkasova synagoga po listopadu 1989 znovu zpřístupněna veřejnosti a souběžně v ní začaly být obnovovány nápisy se jmény obětí šoa z Čech a Moravy. O jaké důvody jde?

Prvním je charakter objektu, v němž se pražský památník obětem šoa nachází. Nenalézá se v otevřeném prostoru, jak bývá ve světě převážně zvykem, případně v nové, k tomuto účelu speciálně vytvořené stavbě. Je situován v historické synagoze vybudované roku 1535 na místě starší modlitebny. Pinkasova synagoga je od svého vzniku trvale ohrožena vlhkostí, navíc je poměrně malá. Mají-li v ní být zachovány nezbytné teplotní a vlhkostní poměry, které nepoškodí nejen vnitřní architektonické prvky, ale především ručně psané nápisy citlivé k výkyvům klimatu, potom není možno umožnit neomezený vstup návštěvníků.

Vstupné plní mimo jiné tuto funkci ve prospěch uchování dobrého stavu objektu a nápísů v něm, přičemž nutno mít na paměti ještě jednu skutečnost. V Pinkasově synagoze je instalována i jedna ze stálých expozic Židovského muzea v Praze: Dětských kreseb z Tereziína. Také proto je vstup do Pinkasovy synagogy zpoplatněn, podobně jako je tomu u ostatních expozic muzea.

Památkářské hledisko je nicméně pro přístup k Pinkasově synagoze zásadní. Již dnes, kdy se za prohlídku platí, je třeba vstup do ní v době největší návštěvnosti regulovat; její kapacita má své hranice. Současně je na místě přihlídnout ke zkušenostem z let 1990 - 1994, kdy tehdejší Státní židovské muzeum stanovilo ekonomicky i provozně nepřiměřeně nízké vstupné. Prakticky bezplatné zpřístupnění

památek pražského Židovského Města sice přilákalo ohromné množství zájemců, ale odvrácenou stranou takového přístupu byly až devastační následky pro nejcennější pražské židovské památky, včetně Starého židovského hřbitova, o kultuře a bezpečnosti prohlídky nemluvě. Není důvod pochybovat, že v případě bezplatného vstupu do Pinkasovy synagogy by značná část průvodců, vedená snahou šetřit vlastní náklady, vydávala návštěvu tohoto jediného objektu za návštěvu Židovského muzea v Praze jako takového. Přineslo by to stejně nedobré důsledky jako před 20 lety, a to nejen co se týče vlivu zhoršeného klimatu na stav Pinkasovy synagogy a nápisy se jmény zavražděných na jejích stěnách.

Pinkasova synagoga totiž není primárně místem určeným veřejnosti. Židovská komunita v ní má své symbolické pohřebiště desítek tisíc českých a moravských Židů, kteří byli za druhé světové války zavražděni, avšak nebyli pochováni. Jména s osobními daty na stěnách nahrazují texty na neexistujících náhrobních kamenech, přičemž ke všem jménům se vztahují hebrejská písmena TNCBH v obloucích stěny přiléhající ke hřbitovu, zkratka obvyklé formule z židovských náhrobků: „Nechť je jeho (její) duše přivinuta do svazku živých.“ V synagoze je proto z pietních důvodů zapovězen výklad průvodců, četbu jmen zavražděných ústy Vlasty Chramostové a Radovana Lukavského střídají po válce nahrané modlitby „El male rachamim“ a „Šma Jisrael“ v jedinečném podání kantora Šlomo Katze.

Již nyní, při současném počtu návštěvníků (Židovské muzeum je setrvale nejnavštěvovanějším muzeem v zemi), je pro pracovníky muzea v Pinkasově synagoze často obtížné přimět návštěvníky k chování respektujícímu pietu místa. Při větším počtu návštěvníků než dosud by se již prostor uvnitř synagogy stal naprosto nepřehledný. Zachovat potom ohled na pietu by bylo nejen ztíženo až znemožněno, ale navíc by podstatně vzrostla možnost vandalského poškození nápisů. Ke škodě stačí, když někdo ze skrytu davu stiskne tlačítko barevného spreje.

Úvahy o volném zpřístupnění Pinkasovy synagogy konečně musí brát v potaz i aspekty finanční. Je tomu tak u všech památníků šoa ve světě. Ty však na rozdíl od Pinkasovy synagogy nejsou

zřizovány, a tedy v plném rozsahu udržovány a provozovány židovskou komunitou, ale státem, krajem, městem případně nadnárodní institucí. Pinkasova synagoga je vlastnictvím Židovské obce v Praze, které ji pronajalo Židovskému muzeu v Praze jako součást prohlídkového okruhu. Muzeum za pronájem synagogy platí tržní nájem, který hradí ze svých výnosů. V případě vyřazení Pinkasovy synagogy z placeného návštěvnického okruhu by však bylo nezbytné snížit celkové vstupné do muzea a současně by došlo k dalšímu snížení příjmů muzea v důsledku výše naznačeného, očekávatelného poklesu návštěvníků v dalších expozicích.

Jak známo, Židovské muzeum v Praze není dotováno ze státního rozpočtu, a musí tedy být finančně soběstačné. Ze svých výnosů - a příjmy ze vstupného v něm představují zásadní položku - přitom hradí nejen nájem Židovské obci v Praze, která zase z uvedených prostředků přispívá na všechny své chvályhodné činnosti včetně těch sociálních, ale financuje také veškeré aktivity včetně oprav a údržby objektů, Pinkasovu synagogu nevyjímaje.

Jen pro rámcovou představu, aniž bych udával výši nájmu hrazeného muzeem za pronájem Pinkasovy synagogy: Psaní nápisů v Pinkasově synagoze stálo v letech 1992 - 1995 celkem 3 255 000 Kč. Muzeum současně průběžně provádí kontrolu nápisů, jejich

čištění od prachu a krystalizujících solí, které nápisy poškozují. Při současném návštěvnickém provozu, který je s ohledem na uchování památky a nápisů maximálně možný, činí roční náklady na údržbu nápisů kolem 100 000 Kč. V případě, že by bylo třeba jen část závažněji poškozených nápisů znovu psát, jako se to stalo po povodni v roce 2002, jdou náklady jednorázově do statisíců.

Prostředky je současně třeba vynakládat nejen na opravu a údržbu Pinkasovy synagogy, ale i její každodenní úklid. Je též třeba hradit elektřinu spotřebovanou provozem památníku, vodné. Tyto položky v letech 2007 - 2009 přesáhly 3 miliony Kč. Započítány při tom nejsou platy, sociální a zdravotní pojištění pracovníků ostrahy a kustodů.

A tak tedy mám pochopení pro přání pana Liebla umožnit vstup do Pinkasovy synagogy zdarma, a současně vím, že naplnění takového požadavku neumožňují navzájem propojené okolnosti řádu památkářského, pietního, provozního i finančního - mnohdy protikladné povinnosti, požadavky, cíle a možnosti. S ohledem na výše řečené je snad zřejmé, že pokud dnes veřejnost platí za návštěvu Pinkasovy synagogy jako součást prohlídkového okruhu Židovského muzea v Praze, neděje se tak proto, že by se o jiném řešení dříve neuvažovalo, nebo že by chyběla vnímavost k tomuto zajisté nesmírně citlivému tématu.

Potřebuje Praha expozici o holocaustu nebo ne?

Michaela Vidláková

Na naše pozvání navštívil ředitel Židovského muzea v Praze Dr. Leo Pavlát schůzi předsednictva TI. Diskutovali jsme o různých směrech spolupráce TI a ŽM a je nutno říci, že zde převažovala vzájemná spokojenost. Diskuse se však stočila mj. i na otázku, zda Praha potřebuje rozsáhlejší a úplnější expozici o holocaustu. Nejsem první v PŽO, kdo zastává názor, že stávající expozice je nedostačující. (Dostala se mi do rukou např. korespondence, kterou na toto téma vedla, bez úspěchu, členka PŽO Eva Tamášová v r. 2005, a ona není ani první ani jediná, kdo podobnou výstavu postrádá.)

Holocaustu je totiž věnován v rámci celkové expozice o židovských dějinách a kultuře v 19. a 20. století ve Španělské synagoze opravdu jen minimální prostor. Přitom v současné době je připravována samostatná trvalá expozice o životě obce po 2. světové válce - a to je určitě dobře. Ale samostatná expozice o době, která nás postihla nejvíce, prostě chybí.

Podle mého názoru neobstojí ani argument, že je tu Pinkasova synagoga s jedinečným památníkem obětí. Ano, to je **jedinečný památník**, ale ne historická expozice. Je tu výstava dětských kreseb z Terezína. Ano, ale bez historického kontextu. Přitom ŽM má již léta vlastní oddělení pro studium holocaustu, má nashromážděno mnoho dokumentů i autentických artefaktů.

Neobstojí ani další argument, že je tu přece Terezín. Ani expozice v Terezíně není tak docela expozicí o holocaustu, je to především Muzeum ghetta, tak se přece i jmenuje. Nehledě na to, že ne každý návštěvník Prahy zamíří do Terezína, zatímco v rámci prohlídky ŽM by jistě pražskou expozici věnovanou holocaustu navštívil.

Jedním z velkých problémů je nejspíš otázka, kde ji uspořádat, protože by nesměla být příliš vzdálena od oblasti prohlídky ŽM. Nechci přinášet a prosazovat své návrhy, i když si myslím, že právě v této oblasti jsou i komerčně využívané budovy patřící PŽO. Třeba by toto komerční využití nebylo tak docela nevhodné.

Docela ráda bych věděla, co si o tom myslí další členové TI.

Jedinečný soubor

Pavel Stránský

Po úspěších filmu Schindlerův seznam (včetně finančního) založil jeho režisér Steven Spielberg v roce 1994 *Institut vizuálních dějin šoa a výuky o holocaustu* s posláním překonávat předsudky, netoleranci a fanatismus i jimi způsobované utrpení pomocí vzdělávacího využití svědectví z archivu institutu.

Vyškolení interviewující pomáhali získávat po celém světě svědectví přeživších šoa o jejich osobních holocaustech audiovizuálním způsobem.

Vznikl jedinečný, neopakovatelný a nenahraditelný soubor, který je součástí *College of Letters, Arts and Sciences of the University of Southern California* (Katedry literatury, umění a vědy Univerzity Jižní Kalifornie). Aby se nebezpečí poškození či ztráty části souboru nebo celého souboru vinou přírodní katastrofy (zemětřesení, záplavy, požár), případně terorismu, snížilo na nejmenší možnou míru, byly pořízeny kopie souboru a uloženy na různých místech v několika zemích.

29. ledna 2010 se jedním z těchto míst stala oficiálně i Univerzita Karlova v Praze, konkrétně *Centrum vizuální historie Malach*, společné pracoviště *Ústavu formální a aplikované lingvistiky* a knihovny *Matematicko - fyzikální fakulty UK*. Na slavnostní otevření tohoto centra byli pozváni zástupci vědy, diplomacie, církevních institucí, médií i bývalí interviewující a interviewovaní.

Slavnostní otevření centra moderoval člen amerického institutu pan Martin Šmok a vystoupili na něm také Dr. Stephen Smith, jeho výkonný ředitel, profesor Václav Hampl, rektor UK, profesor Zdeněk Němeček, děkan *Matematicko - fyzikální fakulty UK*, a profesor Jan Hajič z *Ústavu formální a aplikované*

lingvistiky. Centrem Malach provedla účastníky a předvedla jim ukázkou vyhledávání ze souboru Mgr. Jitka Drahokoupilová, koordinátorka Centra Malach.

(Malach je zkratka oficiálního anglického názvu a v hebrejštině znamená anděl.)

Centrum Malach je teď jedním ze tří přístupových míst v Evropě, společně s *Freie Universität* v Berlíně a *Central European University* v Budapešti.

Soubor obsahuje 52.486 pásek svědectví židovských přeživších, homosexuálů, svědků Jehovových, osvoboditelů a svědků osvobození, politických vězňů, zachránců, Romů a Sintiů, přeživších programů eugeniky a účastníků soudů s válečnými zločinci. Je veliký osm megabytů, obsahuje 105.000 hodin videomateriálu a jejich (teoretické) přehrávání (bez přestávky) by trvalo téměř 12 let.

Zhruba polovina svědectví byla pronesena v angličtině a zbytek v 32 jazycích. Tato svědectví byla postupně přeložena do angličtiny. V letech 1994 - 1997 bylo v České republice natočeno 566 svědectví a ve Slovenské republice 656. U 4.557 vzpomínek uvedli jejich autoři Československo jako místo narození. Průměrná délka svědectví jsou dvě hodiny, některá jsou podstatně delší, až čtyřhodinová, jiná kratší. Jedno je v japonštině. V plánu je doplňování souboru o svědectví přeživších a účastníků genocidy po šoa. Už byl „obohacen“ o výpovědi svědků genocidy ve Rwandě a bude postupně narůstat svědectvími o genocidách v bývalé Jugoslávii, Súdánu atd.

V současné době je kompletní archiv přístupný - včetně prohledávání a prohlížení videa - ve 25 institucích v USA, Evropě a Austrálii. Je digitalizován, plně indexován a hyperlinkován k indexu minutu po minutě a umožňuje přístup jak k plným výpovědím tak i k částem svědectví, relevantním a zvoleným pro specifický účel zájmu a studia.

Ústav formální a aplikované lingvistiky UK vyvinul tezaurus klíčových slov (v angličtině). Pokrývají 95 % celého souboru.

Pokusím se vzpomenout si na postup zadávání, předvedený Mgr. Drahokoupilovou. Je nutno zadat zemi a jazyk výpovědi, buď původní či angličtinu. Poté jméno přeživšího. Jelikož se některá jména i příjmení vyskytují vícekrát, je nutno zadání omezit dalšími detaily (datum a místo narození apod.). Při zadání klíčového slova je třeba dále zadat zeměpisné omezení, třeba *Theresienstadt* nebo *Auschwitz*. Audiovizuální zobrazení začne prvním použitím klíčového slova ve svědectví a je omezeno na jednu minutu. V textu je barevně odlišeno.

Příklad: *domovy mládeže, Chanuka, divadlo, transport* apod. Je nutno přidat ke klíčovému slovu *Theresienstadt*. Nebo: *kápo, plynová komora, útěk, pochod smrti*. Přidat je třeba *Auschwitz*.

Ve svém úvodním projevu řekl Dr. Stephen Smith mj.: „Zkoumání svědeckých výpovědí vnáší do historického obrazu holocaustu a jeho významu pro každou generaci zcela nové dimenze. Filmová interview uložená v archivu vizuální historie jsou živá a detailní, jde o emočně silné výpovědi, které oživují minulost a přinášejí poučení důležité pro celé lidstvo. Institut má díky projektu MALACH s Univerzitou Karlovou dlouhodobý vztah a tak s optimismem očekáváme nové možnosti vzdělávání, studia a výzkumu, které zpřístupnění archivu v Praze umožní.“

K napsání článku jsem použil pozvánku k účasti na slavnostním otevření Centra vizuální historie Malach, letáku UK k němu a textů v časopise PastForward (MinulostíVpřed), Zima 2010, vydaného uvedeným institutem Univerzity v Jižní Kalifornii.

Jak viděli a vidí svět?

Michaela Polívková, 16 let, je studentkou sekundy Gymnázia ve Stříbře

„Ahoj mami, hele, nevíš náhodou, jak viděli a vidí svět lidé, co přežili koncentrační tábor?“ „To nevím, ale možná, že by ti mohl pomoci dědeček Hedvard. Ten zažil druhou světovou válku v koncentračním táboře a navíc...dědeček bude rád, že ho někdo navštíví.“

Alanda na více nečekala. Obula si střevíčky a šla za dědečkem Hedvardem. I přesto, že Alanda se svou matkou dědečka Hedvarda hodně navštěvovala, nevěděla o jeho minulosti skoro nic.

Cesta trvala Alandě jen malou chvíli, ale protože nechtěla přijít k dědečkovi s prázdnou, zaběhla do obchodu pro dědečkovy oblíbené sušenky.

„Dále,“ řekl dědeček Hedvard, když někdo zatukal na dveře. „Ahoj, dědo. Něco jsem ti přinesla,“ řekla Alanda a položila sušenky na stůl. „Ale, děkuji. A co tě sem přivádí, Alando? Jestli mám správné tušení, tak bys chtěla něco vědět. Nemám pravdu?“ „No - to máš dědo,“ řekla Alanda trochu rozpačitě, „ale jak jsi to poznal?“ „No, co si pamatují, tak jsi sem chodila vždy se svou matkou. Je to tak?“ „Ano,“ přisvědčila Alanda a pokračovala, „já - potřebovala bych vědět - co sis myslel o světě, když jsi byl v kon...“ „V koncentráku?“ „Hm, ano.“

Dědeček Hedvard se zhluboka nadechl, opřel se do křesla a začal vypravovat.

„Je to už opravdu hodně dávno. Tehdy mi bylo asi šestnáct let. Žil jsem šťastně se svou rodinou. Dvěma bratry a mladší sestrou. Žili jsme v přátelství a klidu...dokud k nám nepřišli Němci. Začalo to asi takto: Jednoho rána k nám přišel německý důstojník s několika svými vojáky. Ti nám obrátili dům vzhůru nohama. Sebrali nám skoro všechny potraviny, mého otce zajali a odvezli spolu s dalšími do plynových komor. Všichni Židé museli začít nosit tzv. židovské hvězdy. Od té doby jsme žili ve strachu. Člověk se bál vyjít z domu, ale ani v něm nebyl úplně v bezpečí. Několik našich známých bylo postříleno. Jednoho dne ale poslali mě a mého patnáctiletého bratra do koncentráku. To bylo podruhé, co jsem viděl mámu brečet. Poprvé se tak stalo, když odváželi tátu do plynu. A teď plakala kvůli mně...“

„A můžu se zeptat, do jakého tábora tě odvezli, dědo?“ „No...“ „Nebyla to náhodou Osvětim?“

„Přesně Alando. Život byl v té době neuvěřitelně těžký. Neměli jsem vody ani chleba. Všichni byli vyhublí na kost. Každý den zemřelo několik spoluvězňů. Mezi nimi byl i můj patnáctiletý bratr. I já jsem pomalu začal cítit, že přichází můj konec. Jediné, co mi pomáhalo přežít, byla moje rodina. Říkal jsem si, že když je teď můj otec mrtvý, budu se muset postarat o rodinu. Jenom jsem doufal, že moje rodina přežije druhou světovou válku ve zdraví...“

„A stalo se tak?“

„Když jsem se vrátil domů (po velice dlouhé době), všechno bylo zničené. Moje rodná vesnice... již nebyla. Zůstaly jen trosky. Když jsem se snažil získat nějaké informace o své rodině, tak mi řekli, že již neexistuje.“

„Neexistuje?“ Alanda moc dobře věděla, co dědeček myslí. Snažila se jen trochu uvolnit napjatou atmosféru.

„Neexistuje. Dozvěděl jsem se, že krátce po tom, co mě odvezli do koncentráku, vtrhli Němci do našeho domu a všechny postříleli. Připadal jsem si jako v nějakém hororu. Doufal jsem, že se moje obavy nenaplní, bohužel se tak nestalo.“

„A co jsi udělal?“

„Napadlo mě, že bych mohl zajít za strýcem Janem a tetičkou Martinou. Potřeboval jsem si s někým promluvit. Vybrečet se. Nic z toho se však nestalo. Strýček stejně jako můj táta zemřel v plynu a teta podlehla svým zraněním v nemocnici. Před zblázněním ze všech těch událostí mě zachránila Adélka. Tu tři roky před válkou strýček s tetou adoptovali. Když přišla o své „rodiče“, bylo jí necelých šestnáct let. Řekl jsem si, že mě potřebuje. Díky ní jsem dneska tady...“

Alanda se nezmohla ani na slovíčko. Bylo jí dědečka líto, co všechno musel zažít.

Dědeček Hedvard si odkašlal a po krátké chvíli pokračoval. „Po druhé světové válce se k moci začali dostávat komunisté. Komunismus vyvolával obavy v těch částech Evropy, které nebyly pod sovětskou nadvládou. Díky komunismu se československá demokracie opět obnovila, ale jen na krátkou dobu. Asi v roce 1948 utrpěla porážku.“

„A proč?“

„Já sám pořádně nevím.“

„Dědo, zapomněla jsem se tě ještě na

něco zeptat. Je pravda, že během druhé světové války zemřelo několik milionů lidí?“

„A víš kolik? Přes 30 milionů lidí zahynulo a něco přes 16 milionů přišlo natrvalo o svůj domov.“

Alanda ani neodpověděla. Byla ohromena počtem obětí, které si druhá světová válka vyžádala.

„A dědo... tehdy byla nacistická doba, že ano?“ „Přesně tak.“ „A ve srovnání s dnešní dobou? Objevuje se nacismus i dneska, jako...v dnešní době?“ „Samozřejmě. Ve zprávách jsi určitě slyšela o fašistických pochodech městy. Tím si připomínají Hitlera a jeho (nad)vládu. Většinou si neonacisté vyberou den, kdy si Židé připomínají den Křišťálové noci... Během Křišťálové noci vyvraždili nacisté několik milionů Židů. Proto si Židé tento den připomínají.“

Ale zpět k nacismu.

Dnešní nacisté, tzv. neonacisté, nechávají oživat myšlenky, které se vracejí k druhé světové válce - a době, kdy byl u moci Adolf Hitler. Tomu se povedlo zlikvidovat své odpůrce a kvůli tomu, že chtěl velkou moc, se prohlásil vrchním velitelem a zahájil přípravy k válce. Povedlo se mu mnichovskou dohodou rozbít i ČSR.“

„Aha, ale Hitler nakonec spáchal sebevraždu, ne?“

„Přesně tak, a Hitler totiž poznal, že začínal prohrávat a to on nechťel dopustit...“

„Aha, ale...“ „Já vím, co chceš vědět, Alando. Určitě ses už dostala do společnosti, kam přišel třeba nějaký Rom, a ostatní si hned začali něco šepat, nebo se na něj dívat s opovržením.“

„Inu, myslím, že ano...“

„Správně. A stejně jako je to s Romy, to může být i s cizinci nebo s jinými lidmi, kteří jsou odlišní. Jenže nikdy už to nemůžeme řešit jako Hitler, nesmíme nikdy zapomenout na všechno to utrpení, o kterém jsme si dosud povídali. Proto je důležité se nedat a veřejně vystupovat proti dnešním neonacistům.“

„Jo, myslíš že...a dědo, kdybys měl porovnat život v době, kdy ti bylo těch šestnáct let a kolik ti je dneska. V jaké době bys chtěl žít?“ „To je zajímavá otázka. Jsem moc rád, že se zajímáš o takové věci. No, podle tehdejší doby je dnešní život „hračka“, ale vše má své pro i proti...“

Alanda byla moc ráda, že si mohla s dědečkem popovídat, ale že se dozvěděla i něco nového. Už ale musí domů, tak: „Ahoj dědo a děkuji ti,“ řekla Alanda a utíkala domů.

Směr Terezín...

Andrea Justová, 17 let

Do Terezína jsem jela s úsměvem a dobrou náladou, ale jak jsem postupně poznávala tajemství ghetta, úsměv se mi z tváře vytrácel a postupně se měnil ve vyděšený pohled a úzkost v podbříšku. Snad ani nelze popsat slovy, co jsem zhlédla! To musí člověk vidět a zažít. Je úplně něco jiného vidět fotografii známého hřbitova s velkým křížem, a stát přímo vedle hrobů označených Davidovou hvězdou!...

Prohlídka postupovala a já se podrobněji seznamovala s fakty holocaustu... Věřte mi, že na jednoho člověka až příliš mnoho informací... Tento „výlet“ mi ukázal, čeho jsou lidé schopni. S větší hrůzou a zrudností jsem se v životě nesetkala. Tato dvouhodinová prohlídka mně připadala jako nekonečná. Chtěla jsem pryč, cítila jsem nenávisť, odpor, znechucení... Nic na mě nezapůsobilo tak jako část expozice, kde se nacházela spalovna s pitevnou, hromadné hřbitovy, místnost o něco menší než můj pokoj, kde se mělo vejít 60 lidí... Nemám slov... Kdybych měla sepsat všechny své dojmy a pocity, nestačilo by mi pár řádků. Tak moc na mě Terezín „zapůsobil“. Bohužel ani pár řádků, ani sepsané knihy nenapraví nepředstavitelnou hrůzu holocaustu. Proto nepřestávejme psát knihy, natáčet filmy, dokumenty.

Okolí by se mělo dozvědět o všem, co se událo nejen za zdi terezínského ghetta.

A jaké jsou moje pocity z Terezína...?

Osobně si myslím, že dospělý člověk a dítě zareaguje na terezínské ghetto jinak. Pocit, který jsem zažila při prohlídce muzea, hřbitova a všech expozicí ve mně zanechal úzkost po zbytek dne. Připadala jsem si jako hlupák. Procházela jsem se mezi budovami, kde zemřelo tolik lidí. Pocit úzkosti nahradil pocit bezmoci. Stojíte, posloucháte, hlavou se vám honí nejpodivnější myšlenky. Tak mě napadá. Kdybych v té době žila,

Charlotte Petrová,
12 let, Výtvarný kroužek - Kladno

dovedu si představit tu hrůzu na vlastní kůži? A nebo kdybych měla možnost něco změnit, dokázala bych to? Něco jiného je myslet a něco jiného konat.

Dokonce mě napadá, že osobnosti, které za tímto zlem stojí, byly dost naivní a troufalé. Copak si myslely, že jim to projde? Co je vedlo k tomuto hrůznému činu? Nerozumím a raději nechci rozumět... Co se stalo, stalo se. Těžko se to píše, ale minulost nenapravíme. Každý by měl o holocaustu vědět. Každý by měl znát historii, které se týká nás všech. Ač jsou moje názory a pocity plné emocí, jsem ráda, že jsem měla možnost jet do Terezína a zase o kousek víc poznat naše dějiny. Stálo to za to. Doporučuji vám, jeďte se podívat do terezínského ghetta a rozhodně se zamyslete...

Koho by Češi nechtěli za sousedy

Názory české veřejnosti v procentech

Mít za souseda Izraelce by vadilo dvěma z pěti Čechů, Arab by byl nepříjemný 60 procentům lidí. Ukázal to průzkum společnosti Factum Invenio. Židy v sousedství by podle průzkumu nechtělo 18 procent lidí. Nejvíce by ale Čechům vadilo mít romské sousedy - v tomto smyslu se vyjádřilo 76 procent dotázaných.

Nejméně, desetině lidí, by vadili Slováci, uvedl průzkum týkající se postoje lidí k Izraeli. Zveřejněn byl na konferenci k dvacátému výročí obnovení diplomatických styků mezi Českem, respektive bývalým Československem, a židovským státem.

Rozdíly ve vnímání Židů a Izraelců jsou zřejmě dány pocitem české veřejnosti, že Židé byli v historii vždy integrální součástí společnosti, soudí průzkum. Tomu patrně nasvědčuje i to, že Izraelce jako rodinného příslušníka by nechtělo 60 procent dotazovaných, přičemž Žida asi třetina lidí, což je skoro o polovinu méně.

Nejvíce (84 procent) by lidé podle výsledků průzkumu nechtěli mít v rodině Roma, 77 procentům by vadil jako člen rodiny Arab, 73 procentům Vietnamec a 66 procentům Ukrajinec. Lidem by vesměs nevadilo mít v rodině Slovaka.

Průzkum také zkoumal postoje lidí k dědictví židovské kultury. U téměř 70 procent lidí se ukázaly jako pozitivní. U vnímání izraelské kultury je to pak o něco méně, 53 procent kladných postojů.

Skoro 40 procent lidí nebylo v průzkumu schopno říci jakékoli historické souvislosti týkající se Izraele. Necelá třetina se odvolávala na křesťanství, Ježíše a biblické příběhy, jen čtyři procenta zmínila holocaust a dvě procenta druhou světovou válku. Typickou vlastností Izraelců je podle dotazovaných agresivita.

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Můj otec, MUDr. Viktor Kürschner, byl odvezen v říjnu 1944 z Osvětimi do koncentračního tábora Ordruf, kde zahynul. Prosím o zprávu, jak a proč zahynul. Napište mi, za každou zprávu budu vděčný. Děkuji.

Felix Kurschner, felixjulius@bellnet.ca

Hledám jakékoliv informace o Siegfriedovi Hermannovi nebo Hermannu Siegfriedovi v terezínském ghettu. Přikládám potravinové lístky na jeho jméno.

Jim E. Kellogg, jim@aquakleen.com.au

Chci vás informovat, že 31. prosince 2009 zemřela v Belfastu má matka Helen Lewis (rozená Katzová). Narodila se 22. června 1916 jako jediné dítě Hugovi a Else Katzovým. V srpnu 1942 byla s manželem Paulem Herrmannem deportována do Terezína. Manžel zemřel ve Schwarzheide v březnu 1945.

V roce 1938 se stala choreografkou a profesionální tanečnicí a v Praze spolupracovala s Milčou Mayerovou. V Terezíně se starala o děti, zúčastnila se také příprav (s Gideonem Kleinem a Vlastou Schönovou) zapomenutého představení „Velký stín“ Gondy Redlicha.

V roce 1944 odjela s manželem do Osvětimi, Paul pak do Schwarzheide, kde zahynul, ona do Stutthofu, kde byla v březnu 1945 osvobozena.

V červnu 1947 se vdala za Harry Lewise z Belfastu (dříve Harry Lewyho z Trutnova). Narodili se jim dva synové - Michael (1949) a Robin (1954). Až do devadesátých let minulého století spolupracovala s divadlem a operou v Severním Irsku. Z roku 1992 jsou i její paměti, které vyšly i v češtině pod názvem „Přišel čas promluvit“ v nakladatelství Barrister & Principal.

Má matka byla jmenována čestnou doktorkou The Queen's University, Belfast a The University of Ulster a Member of the British Empire (MBE) by Queen Elisabeth II.

Michael Lewis

Bezmála v každém čísle našeho časopisu zveřejňujeme výzvy, hledáme svědky, hledáme příbuzné, kamarády a známé. Napište nám, zda jste se setkali, zda jste se našli. Určitě by to zajímalo i ostatní čtenáře.

redakce TI

Včera mi došla poštou dvě velmi zajímavá čísla časopisu Terezínská iniciativa. Vždy jsem velmi ráda, když vidím na stránkách časopisu známé obličejce a čtu známá jména: Felda Kolmer, který mamince i mně zachránil život při našem příjezdu do ghetta (jeho projev v Senátu byl výborný), Tom Luke, Anda, Doriska, Helga, Michaela V. (jejíž rodiče jsem dobře znala - Michaele chci tímto srdečně blahopřát k vyznamenání), atd. Myslím, že bych měla napsat něco málo o sobě a o životě „down under“, jak se tady v Austrálii říká.

Transportem AAW jsem přijela do ghetta v srpnu 1942, a brzy jsem se stěhovala do L 410 na šestnáctku. Po přežití tyfu v L 317 jsem pak nakonec zakotvila v 015 a poznala děvčata, s nimiž se stále ještě přátelím: Evu Wertheimovou, Jucku Lachowitzovou a další. Snažím se udržovat styk s „děvčaty“ v Izraeli i v Praze. V Terezíně jsem pracovala v „Landwirtschaftu“, nejdřív ve „Wäschereigarten“, později na „Křetě“, v Travčicích a na okolních polích. Díky panu Kursawemu jsem zůstala v ghettu až do konce. Měla jsem štěstí, nemusela jsem projít Osvětimí a dalšími hrůzami.

Po válce jsem pokračovala ve škole, kterou jsem musela opustit koncem sekundy, a v roce 1946 jsem odmaturovala. Jelikož jsme s matkou nedostaly nic zpět, naučila jsem se těsnopis a psát na stroji. V srpnu 1946 jsem nastoupila do prvního zaměstnání a zapsala se na angličtinu a tlumočnický kurs na univerzitě. Po únorovém puči se mi podařilo v roce 1949 emigrovat do Austrálie. Jaké bylo mé překvapení, když u přistávacího mola stálo několik „Terezíňáků“ a vítalo nás. Po dvou letech se mi podařilo dostat za moře i maminku.

Život nebyl lehký, dokud jsem byla sama, a ještě těžší byl po matčině příjezdu. Matka, učitelka klavíru, zde nemohla působit, a tak brala, co bylo. Úklid, vaření u lidí, a nakonec místo v restaurační kuchyni. I já jsem dělala cokoliv, abychom se uživily. Nikdy jsem však svého rozhodnutí nelitovala. Brzy jsem poznala svého budoucího manžela, který pocházel z Vídně. Jako dítě byl poslán do Anglie a do Austrálie přijel v roce 1950. Dnes máme dva syny, čtyři vnuky a pěkný rodinný život - což je vlastně to, po čem jsme oba toužili.

Walter jezdil v poslední době každý rok obchodně do Evropy, což mi umožňovalo odskočit si do Izraele či do Prahy. Naposled jsem byla v Praze v roce 2006. Smutně jsem se loučila se všemi (mám v Praze ještě dva bratrance a jejich rodiny). O tom jsem vlastně chtěla napsat - o pocitu *finality* - najednou se objevil a změnilo se vše, co dosud tvořilo můj dosavadní život. Zmizeli přátelé, členové vlastní rodiny, zmizela schopnost pohybu. Život je najednou omezený fyzickými možnostmi. To mě vlastně napadlo po přečtení Tomova článku a připomnělo Wolkera: *smrti se nebojím, smrt není zlá, jen umírání je zlé.*

Tím se asi už dnes všichni zabýváme, i když se o tom ve „zdvořilé“ společnosti nemluví.

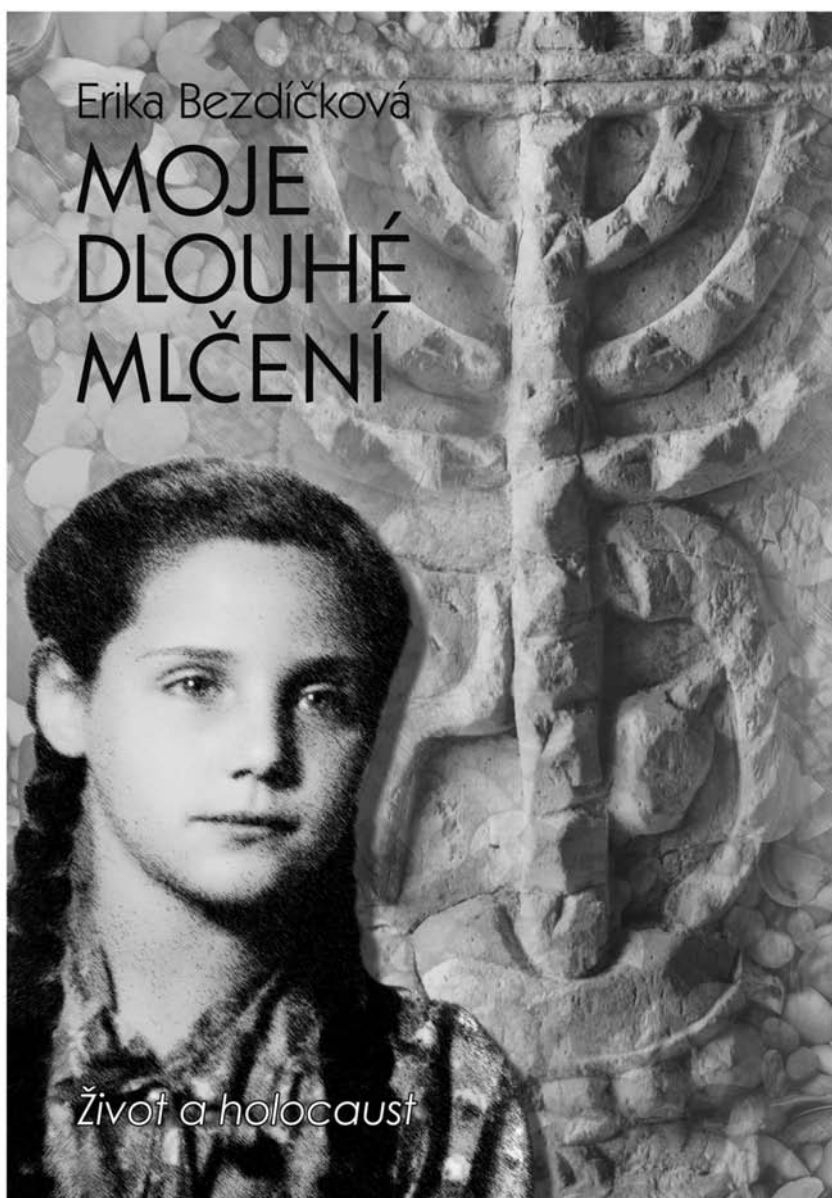
Edith Sheldon (Eda Druckerová), Roseville, Austrálie, waltedit@bigpond.net.au

Knihkupectví Barvič a Novotný
a vydavatelství Jiří Brauner
Vás zvou na
autogramiádu a křest knihy
ERIKY BEZDÍČKOVÉ

MOJE DLOUHÉ MLČENÍ

kteřé se uskuteční 20. května 2010 v 16.00 hod.
v knihkupectví Barvič a Novotný, Česká 13, Brno

Záštitu převzal
náměstek primátora
města Brna
MUDr. Daniel
Rychnovský

Kmotrou knihy
je dokumentaristka
a režisérka
Olga Sommerová

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.
Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100
Číslo 51 vyšlo v květnu 2010 za finanční podpory Nadačního fondu obětem holocaustu.

MK ČR E 10779